

Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep.
0030 Oslo
postmottak@lmd.dep.no

Oslo, 27.4.2015

Høringssvar - NOU 2014: 15 Norsk pelsdyrhold - bærekraftig utvikling eller styrt avvikling?

I dette høringssvaret påpeker Dyrebeskyttelsen Norge (DN) og Nettverk for dyrs frihet (NDF) mangler, feil og svakheter i NOU 2014: 15 som tilsier at utredningen utgjør et svakt beslutningsgrunnlag i den politiske debatten om pelsdyrnæringens fremtid. DN og NDF støtter mindretallet i Pelsdyrutvalget som anbefaler styrt avvikling av pelsdyrnæringen i Norge. Vi mener at en driftsform der lite domestiserte aktive rovdyr holdes i nettingbur aldri kan bli dyrevelferdsmessig akseptabel, og at en omlegging til alternative driftsformer er umulig av praktiske og økonomiske årsaker.

1. Merknader vedrørende dyrevelferd

Dyrenes atferdsbehov – utvalget problematiserer ikke pelsdyrholdets hovedproblem.

Kjernen i kritikken mot pelsdyroppdrett er påstanden om at dyrene mangler muligheten til å få tilfredsstilt viktige atferdsmessige behov. Foruten en drøy halvsides beskrivelse av viltlevende pelsdyr, utelater Pelsdyrutvalget å problematisere dyrenes atferdsbehov. I teksten hele utvalget stiller seg bak, angriper utvalget temaet kun indirekte ved å vurdere det nye regelverket opp mot kritikken som ble presentert i dyrevelferdsmeldingen.¹ Til tross for at NOU 2014: 15 lister opp flere land som har vedtatt krav om tilgang til svømmevann og/eller gravemuligheter for dyrene, problematiserer ikke utvalget minkens behov for å svømme og revens behov for å grave overhodet.

Restriktiv fôring – et alvorlig dyrevelferdsproblem som Pelsdyrutvalget overser.

Mange av pelsdyrenes sterkeste atferdsbehov og instinkter er knyttet til det faktum at de er aktive rovdyr. Når dyrene blir sultne blir flere av disse behovene enda mer fremtredende, og frustrasjonen over å ikke få behovene tilfredsstilt forsterkes. Velferdsproblemene knyttet til restriktiv fôring ble omtalt både i dyrevelferdsmeldingen og av Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM).² Pelsdyrnæringens mål om å produsere store skinn medfører at dyr, som avles og fôres frem for å bygge opp store fettreserver frem til pelsingssesongen, må slankes ned i hold for å bli fruktbare i paringstiden. Hos blåreven har utviklingen gått så langt at man nå er avhengig av å fôre avlstisper (og valper som skal bli avlstisper) restriktivt allerede fra sensommeren for å klare å få dem i riktig hold til våren.³ Pelsdyrutvalget problematiserer ikke temaet utover å vise til pelsdyrforskriften. Selv om utvalget er sterkt bekymret over utviklingen mot stadig mer overvektige pelsdyr, påpeker de ikke den åpenbare sammenhengen denne utviklingen har med restriktiv fôring, og de velferdsproblemene dette medfører.

Gruppehold av mink forbudt i Sverige, foreslått avviklet i Danmark, men greit i Norge?

Pelsdyrutvalget ser med bekymring på hold av avvente mink i grupper, og stadfester at mink er solitær og territorial av natur (s.84). Utvalget unnlater imidlertid å nevne at gruppehold av mink er

1 St.meld. nr. 12 (2002-2003) Om dyrehold og dyrevelferd

2 Vitenskapskomiteen for mattrygghet, 2008. Risk assessment concerning the welfare of animals kept for fur production. ISBN: 978-82-8082-243-7.

3 Norsk Pelsdyrslag, 2011. Dyrevelferd hos pelsdyr. (Pensumshefte for kompetansekurs for pelsdyrhold i Norge)

en helt ny driftsform i Norge. De første forsøkene på gruppehold i Norge startet opp i 2004,⁴ men basert på Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihets mange inspeksjoner på norske pelsdyrfermer, kan vi imidlertid konstatere at omleggingen til gruppehold først for alvor skjøt fart fra 2010. I dag er gruppehold den dominerende driftsformen i norsk minkoppdrett. Pelsdyrutvalget foreslår ingen tiltak for å håndtere problemet, selv om løsningen er åpenbar: å innføre forbud mot gruppehold. I den sammenheng er det påfallende at det ikke nevnes at Sverige allerede har vedtatt forbud mot gruppehold av mink,⁵ og at en offentlig nedsatt arbeidsgruppe i Danmark i 2014 anbefalte forbud mot gruppehold også der.⁶ Den danske arbeidsgruppen mente at det ikke er mulig å redusere forekomsten av aggresjon hos gruppeoppstallede mink til et tilfredsstillende nivå ved hjelp av genetisk seleksjon eller driftsmessige tiltak. De konkluderte derfor «at dyrevelfærden alene kun kan påvirkes ved at indføre et total forbud mod gruppeindhusning, dvs. forbud mod at holde mere end 2 fravænnede mink pr. bur» (s.8).

Krysningsreven blir ikke tematisert.

Krysningsreven (blue-frost) er den ene av de fire tillatte artene i norsk pelsdyroppdrett. Dyrevelferdsmeldingen konkluderte at oppdrett av hybridarten burde vurderes i velferdssammenheng, og VKM antydet i tillegg at arten er mer aggressiv enn annen rev. Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihet er kjent med at det er alvorlige lynne- og håndteringsproblemer forbundet med krysningsreven, og at pelsdyroppdrettere har omtalt arten som umulig å håndtere for hånd.⁷ Til tross for at utvalget ble gjort oppmerksomme på denne problemstillingen via innspill fra DN og NDF,⁸ blir oppdrett av krysningsreven ikke tematisert i NOU 2014:15. Etter å ha fått sett bakgrunnsmateriale fra dokumentarfilmen Pels som ble vist på NRK 9. desember, har Mattilsynet etterspurt svar fra NPA vedrørende lynne- og håndteringsproblemer forbundet med krysningsreven.

NOU 2014:15 oppgir misvisende informasjon om bein-lidelser i norsk reveoppdrett.

Som følge av et avl- og fôringsregime som har til hensikt i produsere en størst mulig blårev, er bøyde frambein (sålegjengere) et svært utbredt velferdsproblem blant blårev. Pelsdyrutvalget viser til en Welfur-studie der 24 % av de norske revene hadde bøyde frambein i «mild grad», mens 2,4 % hadde bøyde frambein i «en grad som påvirker velferden til dyret» (s.27). Dette er feil og misvisende av to grunner. For det første er utvalgets påstand om at bøyde frambein i «mild» grad ikke påvirker dyrenes velferd ubegrunnet: Welfur-studien omtaler også denne tilstanden som et helseproblem.⁹ For det andre unnlater utvalget å nevne at 92 % av de norske revene i studiet var sølvrev. Tatt i betraktning at blårev utgjør hele 1/3 av norsk oppdrettsrev, forteller studien derfor lite om både norsk oppdrettsrev generelt, og om blåreven spesielt. I Welfur-studien ble også finske rever vurdert, 71 % av dem blårev, og der ble det observert at 54 % av revene hadde «slightly bent feet», og 23 % hadde «severely bent feet». Forskerne argumenterer for at ulikheten i forekomst av sålegjengere blant de norske og finske revene, kun skyldes den ulike distribusjonen av undersøkte arter i de to landene. Basert på DN og NDFs mange inspeksjoner av norske pelsdyrfermer, er vårt

4 Norsk Pelsdyrblad 8/2004, s.28.

5 Föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2012:14) om uppfödning och hållande av pälsdjur, §13.

<http://www.jordbruksverket.se/download/18.425b011913efa70e20e30e6/1370867580505/2013-016.pdf>

6 Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, 2014. Faglige, økonomiske og juridiske forhold i relation til gruppeindhusning af mink. Sagsnr.: 2014-15-161-00003

7 DN og NDF har sett det samme filmmaterialet som ble vist LMD i møtet med dyrevernsaktivisten Frank Nervik 27.01.2015.

8 <https://www.regjeringen.no/contentassets/16492b04f8224c41b08a025191deab1e/dyrebeskyttelsen-pelsdyrutvalget.pdf>

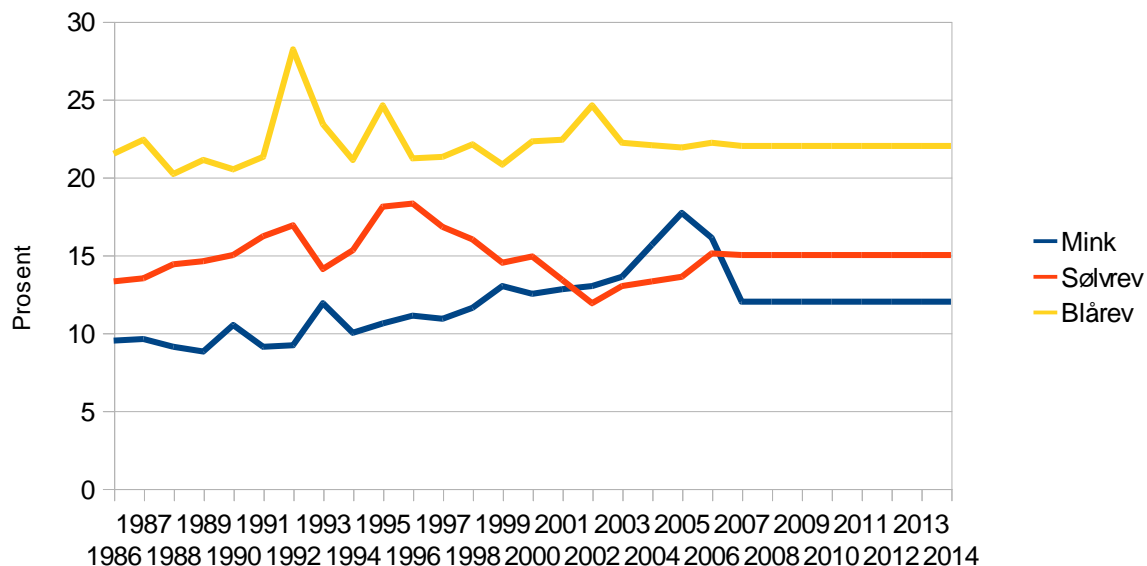
9 Ahola, L.K., Huuki, H., Hovland, A.L., Koistinen, T., og Mononen, J., 2012: Welfur – foxes: the interobserver reliability of the Welfur health measures, and the prevalence of health disorders on fox farms during the growth period. I Larsen, P.F. et al. (eds.), Proceedings of the Xth International Scientific Congress in fur animal production, s.441447. Wageningen Academic Publishers 2012.

inntrykk at det overveldende flertall av norsk blårev har unaturlig beinstilling.

Feilaktig informasjon om valpedødelighet i NOU 2014: 15.

Dyrevelferdsmeldingen trakk frem problemet med høy valpedødelighet og valpedrap i reveproduksjonen. Under overskriften «valpedødelighet hos rev», hevder imidlertid utvalget at det ikke finnes tall og fakta på dette området. I stedet for å problematisere temaet, foreslår utvalget mer forskning som «vil kunne avdekke om høy valpedødelighet og eventuelt valpedrap fortsatt er et problem» (s. 85). Dette er svært svakt av utvalget. Valpedødelighet er ett av ytterst få mål på dyrevelferd som næringen har pålitelige tall på. Vi har innhentet tall publisert i Norsk Pelsdyrblad frem til NPA sluttet å publisere tallene i 2006, og sammenlignet dem med de gjennomsnittlige valpedødelighetstallene utvalget har fått oppgitt for de seneste årene (se figur 1). Tallene viser relativt stabil dødelighet for rev, og stigende dødelighetstall for mink. At valpedrap fortsatt er et problem bekreftes dessuten av gjentatte dyretragedier som følge av militære overflygninger i valpetiden.¹⁰

Figur 1: Registrert dødelighetsprosent hos pelsdyr etter 3 leveuker. Tall fra 1986-2006 er hentet fra Norsk Pelsdyrblad. Tall for 2004 er ikke publisert og er i grafen gjennomsnittet av 2003 og 2005. Tallverdien fra 2007-2014 er hentet fra NOU 2014: 15, og er oppgitt å være oppdaterte gjennomsnittstall fra NPA.

Ingen dokumentert bedring i pelsdyrenes lynne – utvalget problematiserer ikke hvorfor.

Å avle frem mer tillitsfulle pelsdyr har lenge vært et politisk krav ovenfor pelsdyrnæringen, og avlsarbeid for mer tillitsfulle dyr har blitt lovpålagt. Næringen har inkludert målet i sin handlingsplan, avlsplan og sertifiseringsordning, og næringen har i tillegg mottatt årlige øremerkede offentlige midler for avlsarbeidet (jfr. NOU 2014: 15, s.47). Forskning har dessuten vist at betydelig avlsfremgang enkelt kan oppnås på relativt få generasjoner.¹¹ Likevel foreligger det ingen

¹⁰ Seneste offentlig omtalte tilfelle i 2013: http://www.gd.no/Jagere_uroet_reven_kostet_257_000_kroner-5-18-6666.html#reloaded

¹¹ Jfr. Vitenskapskomiteen for mattrygghet, 2008. Risk assessment concerning the welfare of animals kept for fur production. ISBN: 978-82-8082-243-7.

dokumentasjon på at pelsdyrene har blitt mer tillitsfulle.¹² Til tross for de elendige resultatene, vil Pelsdyrutvalget gi næringen nok en sjanse, og foreslår styrking av avlsarbeidet gjennom journalføring, utvikling av bedre tester og ny metodikk. Utvalget konkretiserer imidlertid ingen målsetning eller tidsramme, og vurderer heller ikke realismen i om tiltaket faktisk vil resultere i mer tillitsfulle dyr. De problematiserer heller ikke hvorfor tidligere krav om lynneforbedring ikke har blitt innfridd, eller hva som tilsier at næringen vil lykkes bedre i årene som kommer.

Målsetningen om tilstrekkelig domestiserte pelsdyr er urealistisk.

Det er en rekke økonomiske, strukturelle og produksjonsmessige forhold i pelsdyrnæringen som tilsier at en vesentlig fremgang i pelsdyrenes tillitsfullhet er særdeles lite sannsynlig også i tiden fremover. Pelsdyrenes domestiseringsgrad er et sentralt tema i den politiske debatten om næringens fremtid, og NOU 2014: 15 burde derfor også omtalt faktorene som forhindrer en forbedring av tillitsfullhet. Blant annet:

- ⤴ Genetikken som styrer lynneegenskaper er langt mer kompleks en genetikken som styrer tradisjonelle produksjonsegenskaper. En vesentlig bedring i dyrenes tillitsfullhet vil derfor kreve svært målrettet avl på denne ene egenskapen, noe som igjen vil bety en relativ nedprioritering av de økonomisk viktige avlsmålene. Ensidig avl for tamme dyr har også vist seg å medføre store, uforutsigbare og ulønnsomme endringer i dyrenes pels og morfologi.¹³
- ⤴ Målrettet avl for tillitsfulle dyr vanskeliggjøres ytterligere av at avlsarbeidet i pelsdyrnæringen utføres av den enkelte oppdretter. Det finnes ingen form for sentralisert avlsarbeid (tilsvarende f.eks. Geno og Norsvin) der næringen jobber samlet og systematisk for å oppnå definerte avlsmål. For den enkelte oppdretter finnes det få incentiver til å prioritere økonomisk ulønnsomme avlsmål.
- ⤴ Målrettet avl for tillitsfulle dyr blir dessuten nærmest umulig så lenge den norske pelsdyrnæringen fortsetter å importere store mengder avlsdyr fra Danmark (mink) og Finland (blårev).¹⁴ Så lenge danskene og finnene beholder sine posisjoner som markedsledere, vil den stadige strømmen av importerte avlsdyr fortsette.
- ⤴ En bedring av dyrenes lynneegenskaper blir vanskelig å oppnå når oppdretterne ikke engang utfører oppgavene de er lovpålagt å gjøre for å sikre at dyrene skal bli mer tillitsfulle. Pelsdyrutvalget stadfester at næringen rutinemessig bryter pelsdyrforskriften ved å ikke bruke lynnetester ved utvalg av avlsdyr (s.97), og ved å ikke gjøre tiltak i farmene for å sikre at dyrene blir tillitsfulle fra tidlig alder (s.83).
- ⤴ Norsk pelsdyrproduksjon har gjennomgått en voldsom effektivisering, og arbeidsforbruket i forhold til antall dyr presses stadig nedover. Uten tilstrekkelig menneskelig kontakt, vil dyrenes genetiske potensial for tillitsfullhet ikke la seg realisere, og utvalget påpeker at det selv med dagens bemanningsnormer blir «svært lite tid per dyr» (s.83). I et høykostnadsland som Norge vil enhver næring som konkurrerer på verdensmarkedet være under press for å intensivere effektiviseringen ytterligere.

Pelsdyrutvalget feiltolker resultatene fra de norske lynnestudiene.

Lynnetestene som ble brukt i lynnestudiene er ikke tamhetstester som avgjør hvorvidt dyrene er

12 Som vi har vist i et tidligere innspill til Pelsdyrutvalget, er Hovland og Røds (2012) konklusjon om en svak lynnebedring for rev vitenskaplig uholdbar, og vi registrerer at NOU 2014: 15 ikke beskriver noen form for bedring. https://www.regjeringen.no/contentassets/16492b04f8224c41b08a025191deable/oppfolgingsinnspill_til_pelsdyrutvalget_26-8-2014.pdf

13 Se f.eks.: Trapezov, O.V., 2008. Effects of domestication and new technological possibilities in breeding practice: American mink (*Neovison vison* Schreber, 1777) as a model. *Scientifur* 32, 4, s.63-68.

14 Norges Pelsdyrslagslag, 2012. 20 spørsmål og svar om pelsdyrnæringen i Norge. Dokument sendt til pelsdyrutvalget våren 2014: saks/ dok.nr: 2013/138015.

fryktsomme eller tillitsfulle ovenfor mennesker: de måler om dyrene er *relativt* mer tamme/fryktsomme enn andre dyr under helt *spesifikke betingelser*. Særlig for rev blir resultatene vanskelige å tolke, ettersom fôrtesten måler *forholdet* mellom frykt og sult etter at dyrene har gått 24 timer uten fôr. Dette betyr at reven bare vil spise fôret hvis motivasjonen til å ete er sterkere enn frykthfølelsen. Det blir dermed feil å konkludere at dyrene som spiser ikke er fryktsomme, slik utvalget gjør når de uttaler at resultatene fra lynnekartleggingen fra 2011 «tydet på at omkring halvparten av revene [...] fortsatt er fryktsom overfor mennesker» (s.83). Vi vil forøvrig legge til at det er kritikkverdig av utvalget å runde 60,7 % (andelen rev som ikke spiste fôr i lynnestudiet) ned til «omkring halvparten».

Rutinemessige regelverksbrudd stadfestet i pelsdyrnæringen: næringen oppfyller ikke forutsetningen for utvalgets anbefaling.

Flertallet i Pelsdyrutvalget anbefaler bærekraftig utvikling av næringen, og mener at velferden for pelsdyr vil være ivaretatt (bl.a.) dersom regelverket etterleves. Anbefalingen er langt på vei selvmotsigende ettersom både Pelsdyrutvalget og næringen selv slår fast at en rekke sentrale forskriftskrav som omhandler dyrevelferd brytes rutinemessig. Pelsdyrutvalget stadfester at pelsdyrnæringen rutinemessig bryter pelsdyrforskriftens:

- ⤴ [§ 6](#) Lynnetester brukes ikke ved utvalg av avlsdyr (beskrevet på side 97 i NOU 2014: 15).
- ⤴ [§ 7](#) Tiltak som skal sikre at dyrene blir tilstrekkelig tillitsfulle iverksettes ikke eller i liten grad (s.83).
- ⤴ [§ 6](#) Avl på store sykelige dyr (s.84 og 85).
- ⤴ [§ 17](#) Fôring som resulterer i overvekt/fedme og helseplager (s.84 og 85).
- ⤴ [§ 11](#) Aktivitetsobjekter skiftes ikke tilstrekkelig ofte for å sikre mulighet for variert aktivitet (s.83).
- ⤴ [§ 21](#) Sølvrevalper sikres ikke sosial kontakt med andre dyr (s.82).
- ⤴ [§ 17](#) Det tas ikke tilstrekkelig hensyn til pelsdyrenes artstypiske etatferd (s.84).

I etterkant av publiseringen av NOU 2014: 15, har NPA ovenfor Mattilsynet også innrømmet rutinemessige brudd på følgende forskriftskrav:¹⁵

- ⤴ [§ 19](#) og [§ 32](#) NPA innrømmer at «nakketenger brukes rutinemessig for fiksering av dyr under brunstkontroll, inseminering og avliving», dvs. de fleste gangene revene faktisk håndteres.
- ⤴ [§ 17](#) Avlsdyr av blårev fôres restriktivt fra sensommeren frem til pelsing med samme energikonsentrerte fôr som går til dyrene som skal pelses.
- ⤴ [§ 16](#) NPA innrømmer at de lovpålagte daglige tilsynene med dyrene foregår i forbindelse med fôring. I Mattilsynets tilsynsveiledere¹⁶ fremgår det eksplisitt at minst ett av de to daglige tilsynene skal foregå utenom fôring.

De beskrevne regelverksbruddene blir svært sjelden fanget opp av Mattilsynet. Mattilsynets avviksreaksjoner går i all hovedsak på konkrete og direkte observerbare forhold som bur, inngjerding, tilstedeværelse av aktivitetsobjekt, skriftlig dokumentasjon og skadde/syke dyr.¹⁷ De mange regelverksbruddene som Mattilsynet avdekker kommer dermed i tillegg til de vi har beskrevet her. Til tross for svært tett oppfølging av pelsdyrnæringen, og en lavere grad av risikobasert tilsyn med pelsdyrhold enn andre dyrehold, finner Mattilsynet likevel avvik i en relativt stor andel av pelsdyrbesetningene sammenlignet med øvrige husdyrhold (s.81-82).

15 Mattilsynet 2015. Saks./dok. nr: 2014/286897-002, og Mattilsynet 2015. Saks./dok. nr: 2014/286897-004.

16 Mattilsynets tilsynsveileder for rev: saksnr: 2014/156574. Mattilsynets tilsynsveileder for mink: saksnr: 2014/156574.

17 Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihet (2012). Mattilsynets kontroll med pelsdyrnæringen.

Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihet mener at pelsdyrnæringens svake etterlevelse av regelverket må tydeliggjøres i større grad enn hva som Pelsdyrutvalget har gjort i NOU 2014: 15. Den svake regelverksetterlevelsen burde også ha gitt konsekvenser for utvalgets anbefaling.

Industrialiseringen i pelsdyrnæringen umuliggjør etterlevelse av regelverkskrav.

Kulturen for regelverksbrudd i pelsdyrnæringen er ikke bare dokumenterbar, den er også en uunngåelig bi-effekt av utviklingen i næringen. Utviklingen mot stadig større og mer driftsrasjonelle farmer, betyr at arbeidsforbruket i forhold til antall dyr stadig reduseres. Effektiviseringen i pelsdyrproduksjonen går svært fort, særlig for mink der bl.a. innføringen av gruppeoppstalling har rasjonalisert driften betydelig de siste årene. NPA opplyser at det pr. minktispe (inkl. 5 valper og 1/5 avlshanne) beregnes 2 timer arbeid pr. år. Dette tallet er urealistisk høyt, og særlig i store moderne minkfarmer vil arbeidsmengden være betydelig lavere. I Danmark beregnes det at "1 fulltidsbeskæftiget minkfarmer kan ca. passe 1500 tæver excl. pelsing." ¹⁸ Overført til norske forhold tilsvarer dette 1,3 timer arbeid pr. tispe pr. år. Medregnet 5 valper pr. tispe (7500 valper) medfører dette et gjennomsnittlig arbeidsforbruk på 13 minutter pr. dyr pr. år. Pr. dag blir dette 2,14 sekunder arbeid pr. dyr i snitt, og da er alt av arbeid på farmen (bl.a. fôring, halmutdeling, vedlikehold av bur/bygninger, rengjøring, gjødsel fjerning, m.m.) utenom pelsing medregnet. Med så lite tid til dyrene er det åpenbart at det også blir for lite tid til å utføre tidkrevende lovpålagte arbeidsoppgaver som to daglige tilsyn, tiltak for å gjøre dyrene mer tillitsfulle, bruk av lynnetester, osv. Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihet mener at Pelsdyrutvalget burde ha problematisert driftsrasjonaliseringen og foreslått minimums bemanningskrav på pelsfarmer.

Utvalget har «registrert en forbedring» i pelsdyrnæringen (s.112), men begrunner ikke påstanden.

Pelsdyrutvalget ble oppnevnt høsten 2013, og leverte sin utredning et drøyt år senere. I dette tidsrommet besøkte de 5 pelsdyrfarmer. Utvalget viser ikke til forskning som dokumenterer bedring i næringen, og konstaterer at næringen verken har, eller har hatt, tall eller målinger som sier noe om hvordan dyrene har det (s.98). Påstanden om bedring er oppsiktsvekkende sett i lys av den svake regelverksetterlevelsen i næringen, fraværet av forventet lynneforbedring, og en klar forverring av dyrevelferden som følge av dyrenes størrelsesutvikling og innførelsen av gruppeoppstalling for mink. Når et offentlig nedsatt utvalg konkluderer med bedring, må påstanden i det minste begrunnes.

2. Merknader vedrørende pelsdyrnæringens rammevilkår, økonomi og struktur

Sentrale tema i pelsdyrdebatten vurderes ikke i NOU 2014: 15.

Tatt i betraktning at det overordnede formålet med NOU 2014: 15 skulle være «å bidra til forutsigbarhet om framtidige rammevilkår for pelsdyrnæringen» (s.9), er det vanskelig å forstå hvorfor utvalget har unnlatt å diskutere følgende tema:

- ⤴ Pelsdyrutvalget diskuterer ikke nødvendigheten, eller den overordnede berettigelsen, av de offentlige tilskudds- og støtteordningene til pelsdyrnæringen. Utvalget diskuterer heller ikke muligheten for å avvikle den offentlige støtten til næringen.
- ⤴ Innstramminger av det offentlige regelverket som regulerer norsk pelsdyrhold vurderes ikke som en mulighet av utvalget.
- ⤴ Pelsdyrutvalget diskuterer ikke muligheten for å innføre konsesjonsgrenser eller bemanningskrav i pelsdyrnæringen.
- ⤴ Pelsdyrutvalget diskuterer ikke hvorvidt pelsdyroppdrett bør defineres som landbruk eller

---

18 Jørgensen, K., (red.) 2014. Håndbog til driftsplanlægning. Landbrugsforlaget 2014. Kapittel 2 Husdyr mink.

industri. Dette er en viktig diskusjon ettersom samtlige av de offentlige støtteordninger næringen omfattes av beror på at næringen i dag defineres som landbruk. NOU 2014: 15 gir heller ikke en konkluderende vurdering, og bare en vag beskrivelse, av pelsdyrnæringens betydning for distrikt og landbruk.

Selv om utvalget spesifikt blir bedt om å utrede alternativene *styrt avvikling og bærekraftig utvikling*, mener vi det er urimelig å tolke mandatet dithen at de nevnte temaene *ikke* skulle diskuteres.

Pelsdyrutvalget baserer sine beregninger av pelsdyrnæringens verdiskapning på regnskapsdata fra 80-tallet.

Utvalgets beregning av pelsdyrnæringens årlige verdiskapning tar utgangspunkt i førkostnadene andel av de totale produksjonskostnadene i næringen. Utvalget skriver: «basert på regnskapsdata for 2013, er det lagt til grunn at førkostnadene utgjør 64,1 % av de totale kostnadene i næringen» (s.42). Dette er feil. I bakgrunnsrapporten til Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (Nilf) finner man at den aktuelle prosentverdien er basert på regnskapsdata fra «ein undersøkelse på 80-talet».¹⁹ At det benyttes regnskapsdata fra 80-tallet er enda mer overraskende når man i tillegg vet at utvalget hadde regnskapstall fra de siste 5 årene tilgjengelige, men valgte å se bort fra dem. Som utdypet i høringssvarets vedlegg, er disse tallene i svært god overensstemmelse med tall fra nyere danske regnskapsanalyser for pelsdyroppdrett, noe som styrker argumentet for at de gir et reelt bilde av kostnadene i den norske næringen.

Grovt misvisende mål på pelsdyrnæringens verdiskapning - årlig verdiskapning bør korrigeres fra 231 til 55 millioner kroner.

Hadde Pelsdyrutvalget tatt utgangspunkt i regnskapstallene fra de siste 5 årene ville de ha funnet at førkostnadene bare utgjør 47,4 % av totalkostnadene i næringen. Den beregnede verdiskapning ville følgelig blitt redusert fra 231 millioner til 143 millioner kroner for 2013. Dette året var dessuten et «toppår» med usedvanlig høye skinnpriser. Beregningene for 2013 gir derfor et særdeles lite representativt mål på næringens årlige verdiskapning. Tar man istedet utgangspunkt i oppdaterte tall fra «normalåret» 2014, blir den beregnede verdiskapning ytterligere redusert til 78 millioner kroner. Korrigerer man i tillegg for før- og fraktsubsidier (som går uavkortet til å holde førpris til sluttbruker nede), sitter man igjen med 55 millioner kroner i verdiskapning i primærleddet for normalåret 2014. Alle tall og utregninger er utførlig forklart i høringssvarets vedlegg.

Heller ikke utvalgets beregning av lønnsomhet i næringen baseres på faktiske regnskapsdata.

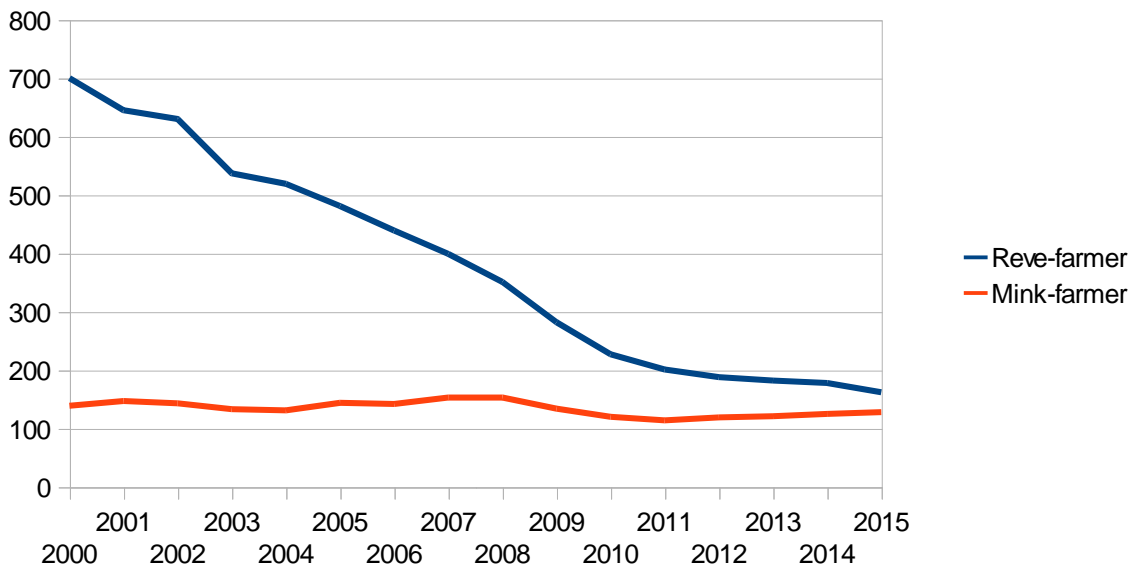
I kapittel 4.1.4 beregnes pelsdyrnæringens lønnsomhet basert på Nilfs dekningsbidragskalkyler. De samme kalkylene ligger til grunn for utvalgets illustrasjon på beregning av erstatning ved en eventuell avvikling (s.107). Heller ikke for disse beregningene ligger faktiske regnskapsdata til grunn, og på samme måte som for verdiskapningsberegningene baserer de seg på antakelser som ikke er tilstrekkelig underbygget, verken av utvalget eller av Nilf. Det fremkommer også at det forutsettes, uten noen form for begrunnelse, at driftsoverskuddet utgjør 2/3 av dekningsbidraget (både for normalår og toppår), noe som virker vilkårlig gitt de store svingningene i skinnprisene fra år til år. DN og NDF mener derfor at utvalgets beregninger av næringens lønnsomhet og verdiskapning gir et særdeles svakt beslutningsgrunnlag for den videre politiske prosessen i pelsdyrsaken.

NOU 2014: 15 gir en mangelfull og misvisende beskrivelse av pelsdyrnæringens strukturutvikling.

¹⁹ Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), 2014. Perspektiver på pelsdyrnæringen i dagens og framtidens Norge. NILF-rapport 2014. Side 12, avsnitt 3.3.

Siden landbrukstillingen i 1989 har antallet pelsdyrfarmer i Norge blitt dramatisk redusert fra 2324 til 264 i 2015. Fra 1989 til 2012 var det en tilnærmet kontinuerlig nedgang i antall farmere, men i 2013 og 2014 gav en markedsoppsving en liten midlertidig økning. Det eneste Pelsdyrutvalget velger å fortelle om denne utviklingen er nettopp at det var en økning på 5 farmere fra 2012 til 2014, og at det i 2014 var 4 flere minkfarmer og 13 færre revefarmer enn i 2011. Utvalget trekker med andre ord frem de tre mest utypiske årene i nyere norsk pelsdyroppdrett-historie for å beskrive utviklingen i antall farmere. Nye tall fra Landbruksdirektoratet viser at nedgangen i antall farmere fortsatte i 2015 med en reduksjon fra 277 til 264 farmere siden 2014.²⁰ Tallene viser at den viktigste strukturelle trenden i norsk pelsdyrnæring fortsetter med en ytterligere reduksjon av revefarmer i distriktene til fordel for økt minkproduksjon i sentrale strøk. Den største reduksjonen i antall farmere er å finne i distriktene i Sør-Trøndelag (-6 farmere), Sogn og Fjordane (-3), Oppland (-3), Møre og Romsdal (-2) og Telemark (-2). Figur 2 viser utviklingen i antall oppdrettere fra 2000 til 2015.

Figur 2: Antall pelsdyrfarmer 2000 – 2015. Tall basert på pt-900 statistikk fra Statens landbruksforvaltning/ Landbruksdirektoratet. I 1989 var det i følge landbrukstillingen 2166 revefarmer, 432 mink-farmer og 2324 farmere med pelsdyr totalt. Pelsdyrutvalget beskriver bare utviklingen fra 2011-2014.

Feil i statistikk fra Statens landbruksforvaltning gir 14 årsverk for mye.

Pelsdyrutvalget baserer mye av kapittel 4.1 i NOU 2014: 15 på en bakgrunnsrapport fra Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (Nilf). Nilf baserer mye av sine utregninger på Statens landbruksforvaltnings statistikk fra søknader om produksjonstilskudd for 2014. I følge dette tallmaterialet skal en ny oppdretter i Østfold ha utrolige 15 000 minktisper, dvs. omtrent 90 000 dyr. Dette er feil, og ettersom vedkommende i statistikken for 2015 er listet med 2000 tisper, skyldes det trolig én null for mye i 2014-tallene. Feilen medfører at Pelsdyrutvalget konkluderer med 14 årsverk for mye i næringen, og at Rakkestad listes som kommunen med 4. mest minktisper (s.42).

Utvalget utelater å omtale jordbruksfradraget under økonomiske støtteordninger.

Jordbruksfradraget er en skattelette-ordning i landbruket som opprinnelig ble innført som en

²⁰ Pt-900 statistikk pr. 1.1.2015. Mottatt i epost fra Grete.Hage.Hansen@landbruksdirektoratet.no, 19.4.2015.

kompensasjon for kutt i målprisene på matvarer. Selv om de ikke produserer mat, er også pelsdyroppdrettere omfattet av jordbruksfradrag-ordningen, til og med i de tilfeller der det generelle kravet om boplikt ikke er tilfredsstillt.²¹ For hver oppdretter betyr jordbruksfradraget et skattelette opp mot en maksimal inntektseffekt på 44 500 kr, noe man oppnår ved en jordbruksinntekt på 332 100 kroner. Det er ikke gjort offisielle utregninger av pelsdyrnæringens samlede inntektseffekt av fradraget, men hvis vi antar at den er forholdsvis proporsjonal med beløpet næringen mottar i avløsertilskudd, kan beløpet ligge i underkant av 10 millioner årlig.²²

Det offentlige støttenivået til pelsdyrnæringen er langt høyere enn det utvalget oppgir. Under overskriften «økonomiske støtteordninger» anslår Pelsdyrutvalget de totale årlige tilskudd til pelsdyrnæringen til ca. 35 millioner kroner, hvilket gir «om lag 100 000 kroner per årsverk i støtte». I dette regnestykket blir imidlertid verken offentlig støtte til pelsdyrforskning (ca. 1.5 millioner kroner de siste årene) eller inntektseffekten av jordbruksfradraget (anslagsvis 8-10 millioner kroner) medregnet. Det årlige offentlige støttenivået må derfor oppjusteres til et beløp som antakeligvis ligger rundt 45 millioner kroner, noe som vil medføre tett opp mot 130 000 kroner pr. årsverk i støtte.

3. Øvrige merknader

Svært mangelfull utredning av pelsdyrnæringens miljøbelastning: gjødsel.

Som følge av proteinrikt fôr, inneholder pelsdyrgjødsel usedvanlig høye konsentrasjoner av næringsstoffer som fosfor og nitrogen. I Norge stilles det likevel langt lavere krav til gjødselhåndtering i pelsdyrnæringen enn i øvrige dyrehold, og gjødsla kan lovlig lagres på bakken inntil ett år.²³ Allerede i 1988 påpekte fylkesmannen i Rogaland: «For andre driftsbygninger stilles det et generelt krav om at gjødsellagrene skal være fri for lekkasjer. Det samme bør gjelde for pelsdyrfermer.»²⁴ Likevel ser man fortsatt bakkelagring av gjødsel på det store flertallet av landets pelsdyrfermer.²⁵ Dagens gjødselhåndteringspraksis forårsaker miljøbelastninger i form av avrenning av næringsstoffer, forurensning av grunnvann, ammoniakk- og lystgassfordamping, og overgjødsling som følge av utdaterte arealkrav for gjødselspredning. Også Nettverk for dyrs frihets egne prøvetakinger i miljøet rundt norske pelsdyrfermer underbygger dette.²⁶ I våre skandinaviske naboland er gjødselhåndteringen i pelsdyrnæringen langt strengere regulert, blant annet med krav til tette gjødselsopsamlingsystemer,²⁷ og opp til 5 ganger så stort spredearealkrav for pelsdyrgjødsel

21 Jfr. [skattelovens § 8-1-5](#) og [FOR-1999-11-19-1158 § 8-1-11](#), og brev fra Finansdepartementet til Skattedirektoratet, datert 27.11.2001, sak/dok.nr: 01/4270-2, og: Ot.prp. nr. 68 (2003-2004): Om lov om endringer i skatte- og avgiftslovgivinga mv., punkt 7.3.3, s. 23: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/otprp-nr-68-2003-2004-/id129131/>

22 Beregnet ut fra den relative støtten av avløsertilskuddet beskrevet i NOU 2014:15. Jordbruksfradraget har på samme måte som avløsertilskuddet et tak (dyr/inntekt), og må fordeles på oppdretterens øvrige landbruksproduksjoner. I utgangspunktet vil vi tro at det kreves en noe større produksjon for å få ut makseffekt av fradraget i et normalår. For avløsertilskuddet er støtten imidlertid lineær fra første dyr til maksantallet, mens det for fradraget er uavkortet «støtte» for de første 63 500 kronene i inntekt, og redusert støtte for beløpet videre opp til maksverdien.

23 Jfr. Gjødselvarselsforskriftens § 19 og § 20: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-07-04-951#shareModal>

24 Tjeldflaat, L.O., 1988. Pelsdyr i Rogaland: Registrering av forurensning fra pelsdyrfermer. Fylkesmannen i Rogaland, miljøvernavdelingen. S.14.

25 På bakgrunn av DN og NDFs inspeksjoner av pelsdyrfermer over hele landet, anslår vi at tilnærmet samtlige av landets reve-farmer, og omtrent 1/3 av mink-farmene, lagrer gjødsla på bakken under burene.

26 Se dokumentasjon og utfyllende beskrivelse i Nettverk for dyrs frihets «Bekymringsmelding vedrørende forurensning fra pelsdyrfermer» av 27.4.2015 (se separat vedlegg).

27 Jfr. (i Danmark): Bekendtgørelse om pelsdyrferme m.v. (BEK nr 1428 af 13/12/2006), § 4, 2. punkt <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=163763#Kap11>, og (i Sverige): Förordning (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket, § 6. <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19980915.htm>, se også: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/palsdjur/godselfranpalsdjur.4.5aec661121e2613852800010832.html>

som i Norge.²⁸ DN og NDF er videre kjent med at særdeles grove brudd på gjødselverforskriften er utbredt i pelsdyrnæring, og at det ved flere norske farmer ikke har vært fjernet gjødsel under burene på 20 år.²⁹ Utover en henvisning til gjødselverforskriften, omtaler ikke NOU 2014: 15 gjødselproblematikken i det hele tatt.

Svært mangelfull utredning av pelsdyrnæringens miljøbelastning: fôrtransport.

Pelsdyrfôr leveres, i motsetning til fôr til øvrige produksjonsdyr, ferskt og vått. Pelsdyrutvalget stadfester at hver oppdretter i gjennomsnitt får to fôrleveranser pr. uke. Pelsdyrfôrproduksjonen er dessuten blitt kraftig sentralisert de siste 10 årene, og i dag kjøres fôret ut fra fire anlegg. Dette medfører en rekke ekstremt lange og miljøfiendtlige leveranseruter med tungtransport. Den totale årlige distansen av to ukentlige fôrleveranser fra fôrkjøkkenet i Oppdal til de tre farmene i Leirfjord i Nordland (1115 km tur-retur) tilsvarer eksempelvis 2,9 ganger omkretsen av jorden. NOU 2014: 15 omtaler ikke denne problematikken i det hele tatt.

Pelsdyrutvalgets vurderinger av internasjonalt regelverk er mangelfull og selvmotsigende.

Pelsdyrutvalget anbefaler at regelverket som omhandler pelsdyrhold bør harmoniseres i de nordiske landene, men i beskrivelsen av «regelverket internasjonalt», unnlater utvalget å nevne at både Sverige og Danmark har innført, og er i ferd med å innføre, regelverkskrav som er langt strengere enn de vi har i Norge. Av vesentlig betydning er det tidligere omtalte forbudet mot gruppehold av mink, og en langt strengere miljøregulering av pelsdyrfarmene, noe som blant annet innebærer strengere krav til gjødselhåndtering og gjødselspredning (omtalt over). Det bør også poengteres at både Sverige og Danmark har forskriftsfestet kravet om obligatoriske veterinærbesøk, mens dette i Norge kun er et bransjekrav i sertifiseringsordningen.

MRSA i pelsdyrnæringen – Pelsdyrutvalget ignorerer problemet.

Norge har en restriktiv antibiotika-politikk og en målsetting om holde landbruket MRSA-fritt. Norsk minkproduksjon er i dag av konkurransehensyn avhengig av import av danske avlsdyr, og de 10 siste årene er omtrent 90 000 danske minkavlssdyr blitt importert til Norge.³⁰ Multiresistente MRSA- bakterier er påvist i dansk minkoppdrett, men på grunn av manglende finansiering av dansk pelsdyrnæring er omfanget av smitten ikke blitt kartlagt.³¹ I landbruket er svineproduksjonen er særskilt utsatt for MRSA-smitte, og det er derfor et tankekor at det meste av den importerte danske minken har endt opp i Rogaland³² der hele 30 % av den totale norske svineproduksjonen finner sted.³³ I 2014 hadde 8 av landets minkoppdrettere kombinasjonsdrift med svin: 6 av dem i Rogaland.³⁴ Import av dansk mink innebærer dermed en stor smitterisiko, ikke bare for oppdretterne selv og deres nærmiljø, men også for norsk landbruk. Til tross for at utvalget er blitt gjort oppmerksomme på disse problemstillingene, er temaet fullstendig utelatt fra rapporten.

4: Merknader til pelsdyrutvalgets forslag til tiltak for «bærekraftig utvikling» av

- 28 Svensk spredekrav 1000 minktisper: 500 dekar. Norsk spredekrav 1000 minktisper: 100 dekar. Kilde svenske tall: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/odling/vaxtnaring/spridagodsmedel/spridagodsmedelhelalandet.4.2.07049b811dd8a513dc80002742.html> Kilde norske tall: [Gjødselverforskriftens § 24](#) og vedlegg 2.
- 29 DN og NDF har sett det samme filmmaterialet som ble vist LMD i møtet med dyrevernsaktivisten Frank Nervik 27.01.2015.
- 30 Norges Pelsdyrslag, 2012. 20 spørsmål og svar om pelsdyrnæringen i Norge. Dokument sendt til pelsdyrutvalget våren 2014: saks/ dok.nr: 2013/138015.
- 31 <http://politiken.dk/forbrugogliv/sundhedogmotion/sygdome/ECE2400929/svine-mrsa-spreder-sig-til-mink/>
<http://ing.dk/artikel/dtu-vi-aner-ikke-en-bjaelde-om-mrsa-i-mink-170626>
- 32 Norsk Pelsdyrblad, 3, 2012, s.19. Basert på pt-900 statistikk fra Landbruksdirektoratet, foregår omtrent 50 % av norsk minkproduksjon i de fem sentrale jærkommunene, dvs. i de samme kommunene hvor svinetettheten er høyest.
- 33 <http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/slakt/aar/2015-03-25#content>
- 34 Informasjon basert på Statens landbruksforvaltning pt-900 statistikk pr. 1.1.2014.

pelsdyrnæringen

Pelsdyrutvalgets forslag til tiltak er dyrevelferdsmessig uholdbare.

Pelsdyrutvalget fikk i oppgave å foreslå tiltak som ville styrke pelsdyrnæringens legitimitet uten at tiltakene gikk på bekostning av næringens konkurransekraft. Forslag om tiltak som ville bedre dyrevelferden i næringen var merkelig nok ikke en del av mandatet. Resultatet har blitt at selv de forslagene som berører temaet dyrevelferd, i realiteten ikke er forslag som skal bedre dyrevelferden. Det skal *forskes, systemiseres, dokumenteres* og *vrderes*, men ingen ting som direkte berører dyrenes leveforhold skal endres. Utvalget har utvilsomt innsett at tiltak for å bedre dyrevelferden både koster penger og reduserer næringens konkurransevne.

Nødvendige tiltak i pelsdyrnæringen.

Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihet mener at Pelsdyrutvalget tolker mandatet urimelig strengt, og tiltakene som utvalget foreslår avsporinger fra de endringene som er nødvendige i den norske pelsdyrnæringen. Utvalget har unnlatt å foreslå en rekke tiltak som av konkurransehensyn vil være forsvarlige ettersom våre naboland har innført tilsvarende krav. Utvalget har også unnlatt å foreslå tiltak som simpelthen bare vil forsikre at eksisterende regelverkskrav og offentlig uttalte målsetninger kan etterleves i praksis. Vi mener derfor at det innenfor rammen av alternativet «bærekraftig utvikling» av pelsdyrnæringen, burde blitt stilt følgende absolutt minimumskrav:

- ⤴ Forbud mot hold av mer enn to avvente mink pr. bur. Pelsdyrutvalget presenterer en særdeles sterk kritikk av gruppehold av mink, dvs. den dominerende oppstallingsformen av mink i Norge. Den eneste løsningen på problemet er å forby gruppehold etter avvenning, noe som allerede er forskriftsfestet i Sverige, og nå også er blitt foreslått av en offentlig nedsatt arbeidsgruppe i Danmark (som omtalt tidligere i høringssvaret).
- ⤴ Forbud mot hold av store overvektige blårev. Pelsdyrutvalget er svært kritisk til norsk blårevproduksjon, og mer enn antyder at den er i strid med gjeldende regelverk. DN og NDF er kjent med at det i dag finnes blårev helt opp mot 30 kg på norske pelsdyrfarmer.³⁵ Regelverk må tydeliggjøres slik at Mattilsynet lettere kan slå ned på den ulovlige og uetiske driften. Import og nasjonalt kjøp og salg av store avlsdyr må forbys. Hvis nevnte tiltak ikke gir resultater, bør oppdrett av blårev forbys.
- ⤴ Forbud mot hold av krysningsrev (blue-frost). Krysningsreven er langt mer aggressiv enn annen rev, og lar seg ikke håndtere på lovlig måte (jfr. pelsdyrforskriftens § 19 og 32). Hold av krysningsrev bør derfor forbys.
- ⤴ Minimumskrav til bemanning av pelsdyrfarmer. Driftsrasjonaliseringen i pelsdyrnæringen, spesielt i minkproduksjonen, har kommet så langt at den går på bekostning av forutsetningene for å etterleve flere av pelsdyrforskriftens krav. Krav til bemanning må innføres for å sikre at regelverket lar seg etterleve og for å forhindre at arbeidsforbruket i forhold til antall dyr reduseres ytterligere.
- ⤴ Krav til tette oppsamlingssystemer for gjødsel, og spredearealkrav i henhold til reelle næringsstoffinnhold i pelsdyrgjødsel. Pelsdyrgjødsel inneholder særdeles høye verdier av miljøskadelige næringsstoffer. Det kan derfor ikke stilles svakere krav til gjødselhåndtering i pelsdyrnæringen enn i andre industrielle husdyrhold. Norge må legge seg på dansk/svensk nivå og kreve lekkasjefri lagring av pelsdyrgjødsel (gjødselrenner og -kummer). Arealkrav for spredning må ta utgangspunkt i oppdaterte fosforverdier i pelsdyrgjødsel (på linje med dansk/svensk nivå³⁶).

³⁵ DN og NDF har sett det samme filmmaterialet som ble vist LMD i møtet med dyrevernsaktivisten Frank Nervik 27.01.2015.

³⁶ 1.08 kg P/minktispe pr. år og 2.33 Kg P/revetispe pr. år i Danmark, mot 0.35 kg P/minktispe og 0.56 kg P/revetispe i

- ▲ Forbud/restriksjoner på import av livdyr fra land som har påvist MRSA hos pelsdyr. Krav om overvåkingsprogram for MRSA og generell resistensutvikling i næringen. Norske myndigheter har en uttalt målsetting om at landbruket skal være MRSA-fritt, men pelsdyrnæringen importerer i dag store mengder avlsdyr fra Danmark der MRSA er påvist hos mink.

5: Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihets vurdering

NOU 2014: 15 – et svakt beslutningsgrunnlag i den politiske debatten om pelsdyrnæringens fremtid.

At pelsdyrnæringen og næringsfinansierte forskning får stå som premissleverandør for en betydelig andel av faktagrunnlaget for en utredning om den norske pelsdyrnæringen, er kanskje ikke til å unngå. Men ettersom utvalget ikke tilstrekkelig balanserer dette med kunnskap fra uavhengig forskning, relevante faginstanser, og interessegrupper med omfattende dokumentasjon om næringen, får NOU 2014: 15 en sterk slagside. Når utvalget i tillegg unnlater å tematisere viktige problemområder i næringen, og sentrale spørsmål i den politiske debatten om næringens rammevilkår, blir utredningen også mangelfull. Våre merknader i dette høringsvaret viser dessuten til flere eksempler på at NOU 2014: 15 inneholder faktafeil og misvisende informasjon. Svakheter i utredningen er mest påfallende innenfor temaene dyrevelferd, rammevilkår, økonomi og miljø. På disse områdene mener derfor Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihet at NOU 2014: 15 representerer et svakt beslutningsgrunnlag i den politiske debatten om næringens fremtid.

Urealistisk å forvente bedring av dyrevelferden – pelsdyrnæringen bør avvikles.

10-året etter publiseringen av dyrevelferdsmeldingen var pelsdyrnæringens prøvelsestid. I denne perioden har blårevens størrelsesutvikling, og overgangen til gruppehold for mink, medført forverrede forhold for dyrene. Til tross for et politisk krav om vesentlig mer tillitsfulle dyr, har næringen ingen forbedring å vise til. Pelsdyrnæringens største prestasjon i denne perioden, er at den bare *delvis* har klart å etterleve de absolutte minimumskravene i det offentlige regelverket. Prestasjonen tilsier at det er lite realistisk å tenke seg at situasjonen vil eller kan bli nevneverdig forbedret. Det internasjonale markedet og næringens pressede konkurransevne vil også i fremtiden være de viktigste begrensende faktorene for bedring. De samme faktorene vil også på enkelte områder fortsette å presse frem dårligere dyrevelferd som følge av intensivert drift og uetiske avlsmål. En visjon om endrede driftsformer er i dette bildet fullstendig urealistisk. Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihet mener derfor at dyrevelferdsproblemene i næringen er uoverkommelige, og anbefaler en styrt avvikling av pelsdyrnæringen.

Med vennlig hilsen

sign.

Linn Krogstad

Dyrebeskyttelsen Norge

sign.

Ada Dahl

Nettverk for dyrs frihet

2 vedlegg:

- Vedlegg 1: «Verdiskapningsberegninger for pelsdyrnæringen» (se neste side).
- Vedlegg 2: «Bekymringsmelding vedrørende forurensning fra pelsdyrfarmer» (se eget vedlegg, side 18).

Vedlegg 1:
Verdiskapningsberegninger for pelsdyrnæringen

Pelsdyrutvalgets utregning av verdiskapning baseres på regnskapstall fra 80-tallet.

I NOU 2014: 15 kan man lese: "Basert på regnskapsdata for 2013, er det lagt til grunn at fôrkostnadene utgjør 64,1 % av de totale kostnadene i næringen" (s.41). Dette stemmer ikke. I dokumentet fra Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (Nilf) som utvalget viser til, finner man at denne prosentverdien er hentet fra "ein undersøkelse på 80 talet".³⁷ Nilf har både i 2012 og i 2014 gjort nye utregninger basert på regnskapsdata fra pelsdyrfermer. For tidsrommet 2008-2010 kom Nilf fram til at fôrkostnadene utgjorde 47 % av totalkostnadene,³⁸ og for tidsrommet 2010-2012 vedgår de at den samme andelen varierer fra 41 til 50,2 %.³⁹ Disse tallene velger imidlertid Nilf, og dermed også Pelsdyrutvalget, å se helt bort fra. I stedet fastholder de på tallene fra 80-tallet.

Med samme utregningsmetode som Nilf (inkludere lønnsutgifter til innleid arbeidskraft i totalkostnadene) finner vi at fôrets andel av totalkostnadene var 47,4 % for hele perioden med tilgjengelige regnskap (2008-2012). Utregningene er basert på totalt 12 regnskap som alle omhandler minkproduksjon. Ekskluderer man lønnsutgiftene fra totalkostnadene (og i stedet definerer dem som verdiskapning), finner vi at andelen stiger til 50,2 % (se tabell 1).

Regnskapsperiode	2008-2010	2010-2012	2008-2012
Fôrkostnadenes andel av totalkostnadene (inkl. lønnsutgifter)	47.40%	45.80%	47.00%
Fôrkostnadenes andel av totalkostnadene (eksl. lønnsutgifter)	48.10%	51.00%	50.20%

Tabell 1: Vi har regnet over regnskapsinformasjonen som blir presentert i de to Nilf-dokumentene. Lønnsutgifter til innleid arbeidskraft kan ansees som både produksjonskostnad og som verdiskapning, og beregningene tar høyde for dette i de to ulike radene. Eieravlønning er ren verdiskapning og blir dermed ikke regnet som produksjonskostnad.

Nilf velger å holde på tallene fra 80-tallet fordi de ikke tror de nye regnskapsanalysene er representative. Ser vi til Danmark, finner vi imidlertid nærmest identiske tall. Heden & Fjordens regnskapsanalyse «Minkanalysen»⁴⁰ som for regnskapsåret 2013 inkluderte 119 danske minkfarmer, viser at fôrkostnadene i Danmark har ligget relativt stabilt rundt 45,5 % av de totale produksjonskostnadene de siste fem år i Danmark (se tabell 2). Korrigert for betydelig mindre gjennomsnittlig farmstørrelse i Norge, fremstår de danske tallene svært overensstemmende med de

37 Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), 2014. Perspektiver på pelsdyrnæringen i dagens og framtidens Norge. NILF-rapport 2014. Side 12, avsnitt 3.3
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/lmd/vedlegg/div/rapport-perspektiver-paa-pelsdyrnaeringen-i-dagens-og-framtidens-norge.pdf>

38 Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), 2012. Perspektiver på pelsdyrnæringen i dagens og framtidens Norge. NILF-notat 2012-21 <http://nilf.no/publikasjoner/Notater/2012/n201221hele.pdf>

39 Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), 2014. Perspektiver på pelsdyrnæringen i dagens og framtidens Norge. NILF-rapport 2014.

40 Heden & Fjordens rådgivingscenter, 2014. Minkanalysen 2013 (sammendrag).

norske (se tabell 3). Danskene har både dyrere fôr⁴¹ enn de norske oppdretterne og et lavere generelt kostnadsnivå,⁴² to faktorer som skulle tilsi at den aktuelle prosentverdien burde vært enda lavere i Norge.

Regnskapsperiode	2009	2010	2011	2012	2013	Gj.snitt
Fôrkostnadens andel av totalkostnadene (inkl. lønnsutgifter)	52.00%	44.50%	44.10%	43.20%	45.40%	45.50%
Fôrkostnadens andel av totalkostnadene (eksl. lønnsutgifter)	58.20%	50.80%	51.80%	51.40%	54.30%	53.10%

Tabell 2: Fôrkostnadens andel av totalkostnadene i dansk minkproduksjon fra 2009-2013. Basert på Heden & Fjordens Minkanalysen.

Farmstørrelse	Fôrkostnadens andel av totalkostnadene (inkl. lønnsutgifter)	Fôrkostnadens andel av totalkostnadene (eksl. lønnsutgifter)
1-900 tisper	49.10%	50.70%
901-1500 tisper	48.90%	52.90%
1501-2500 tisper	46.20%	52.90%
2501-4000 tisper	45.50%	53.80%
4001 og over	43.90%	54.60%
Gjennomsnitt	45.40%	54.20%

Tabell 3: Fôrkostnadens andel av totalkostnadene i dansk minkproduksjon ut fra farmstørrelse i 2013. Basert på Heden & Fjordens Minkanalysen. Gjennomsnittsstørrelsen på norske minkfarmer var 1382 tisper i 2014. Dette er ca. halvparten av størrelsen på en dansk gjennomsnittsbesetning.⁴³ Det er derfor mest naturlig å sammenligne den norske produksjonen med danske farmer i størrelseskategoriene 1-2500 tisper.

Nilf påpeker at alle de 12 norske regnskapene de har brukt fra 2008-2012 er fra minkfarmer, og derfor ikke sier noe om forholdene i reveproduksjonen. Dette er et gyldig poeng, men det betyr likevel ikke at tall fra 80-tallet gir et representativt bilde av dagens situasjon i reveproduksjonen. Selv om man skulle holde på 64,1 % -verdien for rev, har dette en begrenset betydning på den totale verdiskapningen til pelsdyrnæringen ettersom utvalgets/Nilfs utregninger viser at minkproduksjonen står for 172 millioner (74,5 %) av den totale verdiskapning (på 231 millioner) og reveproduksjonen for bare 59 millioner.

41 Dansk fôrpris ligger et sted mellom 16.5% - 30% høyere enn gjennomsnittlig fôrpris i Norge. Kilde: Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), 2014. Perspektiver på pelsdyrnæringen i dagens og framtidens Norge. NILF-rapport 2014.

42 <http://www.ssb.no/priserogprisindekser/statistikker/pppvare/aar/20140620>

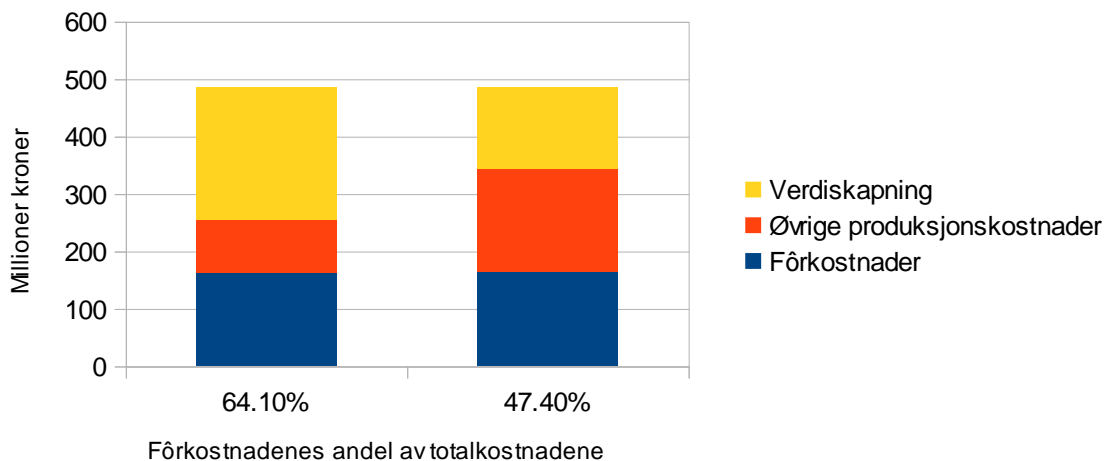
<http://www.tu.no/karriere/lonn/2013/05/10/nitodetvilblilaverelonnsvekstitidensomkommer>

43 Norsk pelsdyrhold – bærekraftig utvikling eller styrt avvikling? — Gjennomgang av pelsdyrnæringen. NOU 2014:15 <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nou-2014-15/id2353568/>

Regnskapstall fra moderne pelsdyrproduksjon gir lavere verdiskapning.

Nilfs beregning av verdiskapning tar utgangspunkt i tre faktorer: 1) totale inntekter fra skinnsalg (485.702.000 kr i 2013); 2) totale fôrkostnader (163.125.000 kr i 2013), og; 3) fôrkostnadenes andel av totalkostnadene i næringen (64,1 % på midten av 80-tallet). Fôrkostnader = Totalkostnader * 64,1%. Totalkostnadene beregnes dermed som 163.125.000 kr (fôrkostnadene) dividert på 64,1 % = 254.485.179 kr. Verdiskapningen beregnes som differansen mellom de totale inntektene fra skinnsalget og totalkostnadene: 485.702.000 kr - 254.485.179 kr = 231.216.821 kr. Hvis Nilf hadde basert verdiskapningen på at fôrkostnadene utgjorde 47,4 % av totalkostnadene, slik som de nye regnskapstallene tilsier, ville de for «toppåret» 2013 kommet frem til en verdiskapning i primærproduksjonen på 141,6 millioner kroner i stedet for 231 millioner som er verdien Nilf og Pelsdyrutvalget konkluderer med (se figur 1).

Figur 1: Pelsdyrnæringens verdiskapning basert på fôrkostnadenes andel av totalkostnadene i 2013.

Pelsdyrutvalgets beregning av pelsdyrnæringens verdiskapning tar utgangspunkt i en faktor (64,1%) som er hentet fra regnskapstall fra 80-tallet. Bruker man en oppdatert utregningsfaktor (47,4 %) basert på regnskapstall fra 2008-2012, vil de anslåtte produksjonskostnadene øke i størrelse og verdiskapningen vil bli proporsjonalt redusert.

Et «normalår» gir en bedre indikasjon på næringens verdiskapning enn et «toppår».

Pelsdyrutvalgets verdiskapningsberegninger tar utgangspunkt i inntekter fra skinnsalg i 2013 som var et år med særdeles gode skinnpriser. Pelsdyroppdrett er en svært konjunkturutsatt næring, og ved å ta utgangspunkt i et år med gode priser får man et misvisende bilde på den årlige verdiskapningen i næringen.

I 2014 falt de årlige gjennomsnittsprisene på pelsskinn tilbake til (øvre del av) normalområdet. Et normalår er et langt mer egnet utgangspunkt for en beregning av pelsdyrnæringens årlige verdiskapning. Med nye tall for fôrproduksjon og skinnsalg fra Budsjettmnda for jordbruket,⁴⁴ og Norges Pelsdyrslags prognose for fôrpris i 2014,⁴⁵ kan vi med bruk av Nilfs metode og tallgrunnlagsmateriale regne ut pelsdyrnæringens verdiskapning i 2014. Legger vi i tillegg til grunn

44 Budsjettmnda for landbruket, post 100B og 222W i totalkalkylen:

http://nilf.no/statistikk/totalkalkylen/2014_1/BMposter/Totalkalkylen-Post100B-Pelsdyr

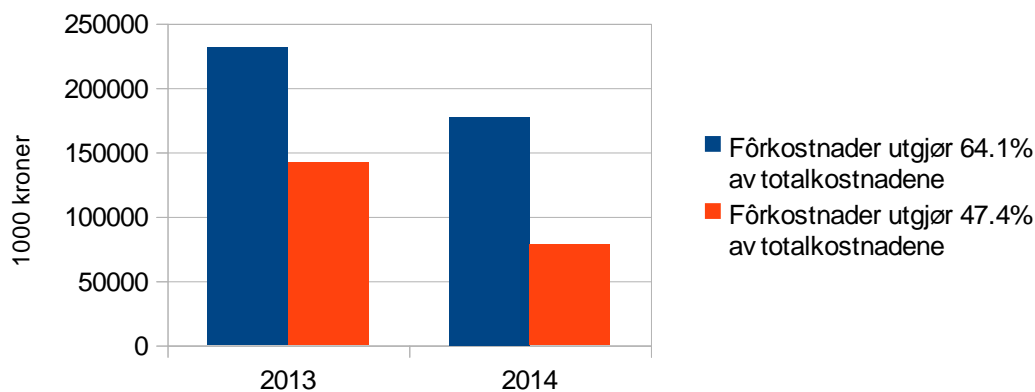
http://nilf.no/statistikk/totalkalkylen/2014_1/BMposter/Totalkalkylen-Post222W-Pelsdyrfor_produksjon-frakt

45 Norges Pelsdyrslags, 2014. Dokument levert til pelsdyrslaget høsten 2014:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/16492b04f8224c41b08a025191deab1e/strukturtall-pelsdyrslaget.xlsx>

et produksjonskostnadsnivå som reflekterer dagens, og ikke 80-tallets produksjon, beregnes den totale verdiskapningen for 2014 til 78,2 millioner (se figur 2).

Figur 2: Verdiskapning i pelsdyrnæringen (primærleddet) i toppåret 2013 og normalåret 2014. Blå søyle viser verdiskapning utregnet etter produksjonskostnadsberegninger som tar utgangspunkt i regnskapsanalyser fra 80-tallet. Blå søyle for 2013 er identisk med Pelsdyrutvalgets beregning av næringens verdiskapning (231 millioner). Rød søyle viser verdiskapning utregnet etter produksjonskostnadsberegninger som tar utgangspunkt i norske regnskapsanalyser fra 2008-2012.

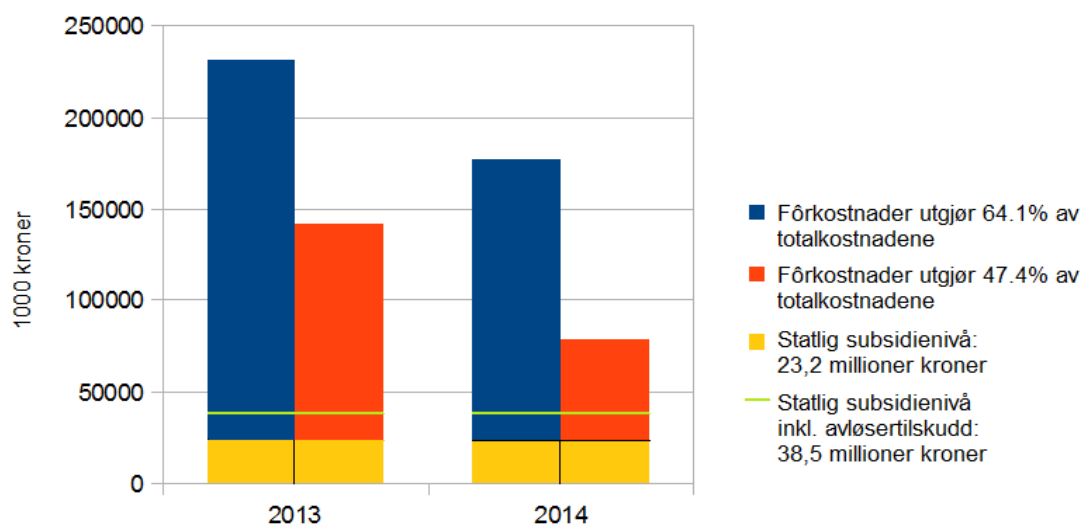
Problematisk å kalle subsidier for verdiskapning.

Verdiskapningsbeløpet på 78,2 millioner må ses i sammenheng med de statlige subsidiene næringen mottar (omtrent 40 millioner i 2014). Fraktutjevnings- og førtilskuddet, som i 2013 og 2014 var på 23,2 millioner kroner, er innregnet i fôrkostnadene. Effekten av statlige tilskudd som uavkortet går til å holde produksjonskostnadene nede, kan ikke kalles verdiskapning i et samfunnsøkonomisk perspektiv. Hvis vi avkorter verdiskapningstallene med et beløp tilsvarende de statlige tilskuddene til pelsdyrfôrlagene (se figur 4),⁴⁶ finner vi at den reelle verdiskapning ender på 55 millioner kroner i primærproduksjonen for 2014. En verdiskapning på 55 millioner kroner tilsvarer 157.150 kr pr. årsverk (350) i primærproduksjonen.⁴⁷

⁴⁶ I utgangspunktet burde man også trekke fra totalsummen næringen mottar i tilskudd til avløsning (15,3 millioner kroner) fra verdiskapningsbeløpet. I regnskapene fra 2008-2012 som Nilf tar utgangspunkt i, er refusjon til avløsning imidlertid ikke inkludert. Det er også lite sannsynlig at avløsertilskuddet er innregnet i Budsjettnemda for jordbrukets verdier for totale årlige inntektsverdier som ligger til grunn for både Nilfs og våre utregninger. Vi har derfor valgt å utelukke avløsertilskuddet fra verdiskapningsberegningene.

⁴⁷ Heller ikke Pelsdyrutvalgets/Nilfs utregning av verdiskapning i pelsdyrfôrproduksjonen tar høyde for subsidier. Beregningen som brukes viser til bruttodifferansen mellom omsetning og lønnskostnader pluss driftsresultat.

Figur 4: Statlige subsidier sin andel av pelsdyrnæringens verdiskapning i 2013 og 2014. Tilskudd til pelsdyrfôrkjøkken i form av fraktutjevningstilskudd og fôrtilskudd gir en uavkortet reduksjon i pelsdyrnæringens fôrpriser. Subsidiene er innbakt i fôrprisen til sluttbruker – de samme prisene som er benyttet i både Nilfs og våre utregninger. Effekten av tilskuddet blir en reduksjon av fôrkostnadene, og dermed også de totale produksjonskostnadene. Dette gir en økning i verdiskapningen tilsvarende tilskuddenes størrelse.

Til:

27. april 2015

Tynset Kommune: Postmottak@tynset.kommune.no

Stjørdal Kommune: Postmottak@stjordal.kommune.no

Melhus Kommune: Postmottak@melhus.kommune.no

Kopi m/vedlegg:

Fylkesmannen i Hedmark: Fmhepost@fylkesmannen.no

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag: Fmntpost@fylkesmannen.no

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag: Fmstpostmottak@fylkesmannen.no

Mattilsynet: Postmottak@mattilsynet.no

Landbruks- og Matdepartementet: Postmottak@lmd.dep.no

Klima- og miljødepartementet: Postmottak@kld.dep.no

Miljødirektoratet: Post@miljodir.no

Bekymringsmelding vedrørende forurensning fra pelsdyrfermer

I månedskillet september-oktober 2014 utførte representanter fra Nettverk for dyrs frihet inspeksjoner ved tre pelsfarmer i Hedmark, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag for å undersøke utslipp av fosfor og nitrogen fra pelsdyrgjødsel til omgivelsene rundt farmene. Grunnlaget for inspeksjonene og mistanken om utslipp var observasjoner ved organisasjonens tidligere inspeksjoner ved over 200 norske pelsfarmer, i tillegg til uttalelser fra pelsbønder om manglende fjerning av gjødsel. Videre har vi gjort oss kjent med rapporter etter Fylkesmannen i Opplands kartlegging av «Forurensning fra pelsdyrgarder i Oppland»¹, og Fylkesmannen i Rogaland sin tilsvarende «Registrering av forurensning fra pelsdyrfermer» fra Rogaland², da disse prosjektene tok for seg svært mye av det samme som vi har gjort ved våre tre inspeksjonsturer og tilhørende etterarbeid. Ved begge prosjektene ble det funnet meget høye verdier av utslipp, og fylkesmennene uttrykte stor bekymring over de høye verdiene. Funnene som er gjort ved våre inspeksjoner har avdekket verdier som ytterligere overskrider fylkesmennenes funn. Funnene vil bli presentert i denne bekymringsmeldingen.

Prøver og prøvetaking

Det ble i høst utført befaring på tre pelsdyrfermer, henholdsvis Rønning Magne m/org. nr. 969900440 på Tynset i Hedmark (heretter: farm 1), Odd Einar Friheim/Jan Korstad m/org. nr. 974392739/976963598 på Stjørdal i Nord-Trøndelag (to farmere på samme område) (heretter: farm 2) og Terje Eid m/ org. nr. 983722199 på Melhus i Sør-Trøndelag (heretter: farm 3). Ved befaringene ble det både tatt ut jordprøver og vannprøver fra selve farmen og nærliggende områder. Prøvene er analysert av firmaet Eurofins Environment Testing Norway AS, og kopi av deres rapporter finnes vedlagt (vedlegg 1, 2, 3 og 4). Samtlige vannprøver ble analysert for totalinnhold av fosfor (P) og totalinnhold av nitrogen (N), i tillegg til at det ble foretatt en

¹ Tjeldflaat, L.O., 1988. «Pelsdyr i Rogaland: Registrering av forurensning fra pelsdyrfermer.» Fylkesmannen i Rogaland, miljøvernavdelingen.

² Sollien Haugå, S.B., 1991. «Forurensning fra pelsdyrgarder. Rapport nr 13/91.» Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen.

mikrobakteriell analyse hvor det ble undersøkt for kimtall 22 °C, Koliforme bakterier og E. coli. Dette for å dokumentere hvorvidt eventuelle funn kunne stamme fra dyr eller mennesker. Jordprøvene ble analysert for fosfor- og nitrogenverdier.

Representativitet

Grunnet lavt antall analyserte gårder kan ikke analysesvarene alene legges til grunn for en konklusjon om liknende forhold ved resten av pelsdyrfarmene i landet. Allikevel mener vi at de kan gi en pekepinn på hvordan forholdene kan være. Farmene var tilfeldig utvalgt og samtlige prøver peker i én retning; store ukontrollerte utslipp. Gjødselbehandlingsprosedyre er så vidt vi kan se tilnærmet lik hos brorparten av landets pelsfarmer, noe som burde bygge oppunder vår hypotese. I tillegg viser funn presentert i tidligere refererte rapporter (Fylkesmannen i Rogaland og Fylkesmannen i Oppland), hvor vannprøve ble tatt ut fra et større antall farmer, at samtlige prøvesvar kom tilbake med høye verdier for forurensning fra gjødsel. Det fremstår ikke for oss som om vesentlige endringer har skjedd siden den tid, når det kommer til gjødselhåndtering.

Inspeksjonsrapport:

Presentasjon av de respektive farmene og foretatte inspeksjoner følger under. Metodene brukt med prøvetaking er identiske med metodene benyttet av fylkesmennene. Uttak av jord- og vannprøver ble foretatt etter retningslinjer beskrevet av Eurofins. Jordprøvene ble tatt ut med jordbor.

Farm 1:

Ved farm 1 ble det tatt ut to vannprøver og én jordprøve. Vannprøvene ble tatt ut ved bekk langsgående farmen. Da det ikke er helling ned fra farmen mot bekken var det ikke forventet negative prøveresultater. Analyse-resultatene viste en total P på 3.9 µg/l og total N på 110 µg/l. Jordprøve ble tatt på utsiden av farmen, og analyse av jordprøvene viste for fosfor et innhold på 550 mg/kg TS og for nitrogen 0.09 g/100 g tørrstoff. Grunnet arbeidere på farmen valgte vi ikke å gå inn og ta prøver på dens innside.

Farm 2:

Ved farm 2 ble det tatt ut to vannprøver og to jordprøver. Vannprøve nr. 1 ble tatt i grøft/bekk inne på farmområdet, og prøvesvar viste total P på 180000 (ett-hundrede-og-åtti-tusen) µg/l og total N på 390000 (tre-hundrede-og-nitti-tusen) µg/l. Vannprøve nr. 2 ble tatt i en mindre bekk nedstrøms farmen på utsiden av farmområdet. Resultatene fra analyse av vannprøve 2. viste total P på 110000 (ett-hundrede-og-ti-tusen) µg/l, og en total N på 180000 (ett-hundrede-og-åtti-tusen) µg/l. Jordprøve nr. 1 ble tatt på innsiden av farmen og gav verdier på 710 mg/kg TS for fosfor og 0.34 g/100 g tørrstoff for nitrogen. Jordprøve nr. 2 ble tatt på utsiden av farmen og analyse gav verdier på 440 mg/kg TS for fosfor og 0.24 g/100 g tørrstoff for nitrogen. Det ble også tatt ut en jordprøve på skrå fra bakken under gjødselhaug. Denne viste verdier på 22000 mg/kg TS for fosfor og 0.11 g/100 g tørrstoff for nitrogen

Farm 3:

Ved farm 3 ble det tatt ut to vannprøver og to jordprøver. Vannprøve nr. 1 ble tatt ut ved brønnhus, fra mellomstor bekk et stykke ovenfor farmen. Både drikkevann til farmens dyr og annet overflatevann kommer hovedsakelig herifra. I vannprøve nr. 1 var total P på 8.2 µg/l og total N på 320 µg/l. Det automatiske vanningsanlegget på farmen var lekk, noe som førte til en konstant vannsprut over nærliggende grunn, og med det noe ekstra overflatevann. Vannprøve nr. 2 ble tatt ut i bekk/grøft på innsiden av farmområdet. Analyseresultater fra vannprøve nr. 1 viser total P på 25000 (tjue-fem-tusen) µg/l, og total N på 31000 (tretti-en-tusen) µg/l. Jordprøve nr. 1 ble tatt om lag 3 meter unna enden på det øverste huset, og gav verdier på 6200 mg/kg TS for fosfor og 0.09 g/100 g tørrstoff for nitrogen. Jordprøve nr. 2 ble tatt et stykke unna, på utsiden av

farmområdet, og gav verdier på 340 mg/kg TS for fosfor og 0.08 g/100 100 g tørrstoff for nitrogen.

Kommentarer til prøvesvar

Ved gjennomgang av prøveresultater for vannprøver har vi sett tallene i sammenheng med Vannforskriften som bygger på grenseverdier i EUs Vanndirektiv. Dette er nyttige referanse for elver/bekker - da målet er å oppnå god økologisk og kjemisk tilstand innen 2015. Vi har valgt å sammenlikne verdiene fra våre funn med grenseverdiene oppført i Vanndirektivets veileder om klassifisering av miljøtilstand i vann³. Uavhengig av vanntype i de analyserte bekker er verdiene for både P og N langt over grenseverdier for dårlig tilstand, i vannet målt inne på og med avrenning fra farmene. (Merk at vi allikevel har «typifisert» bekkene, kun for å ha en konkret referanseverdi).

Tabell 1: Klassifisering i henhold til EU's Vanndirektiv. For typifisering er typen RN3 – kalkfattig, humøs, valgt – kun for å ha en referanse.

Prøve-ID, Eurofins	Beskrivelse	Tot P	Tot N	Kommentar
458 INNE NF	Farm nr. 3, vannprøve nr. 2	25000 µg/l	31000 µg/l	P og N ligger begge langt over grenseverdi for dårlig/svært dårlig (D/SD ref. veilederen).
458 UTE NF	Farm nr. 3, vannprøve nr. 1	8.2 µg/l	320 µg/l	P er under referansegrensen (ikke påvist påvirkning), mens N oppnår svært god/god tilstand (SG/G ref tabell 2).
J6 F	Farm nr. 2, vannprøve nr. 1	180000 µg/l	390000 µg/l	Langt over grenseverdi for dårlig/svært dårlig (D/SD ref. tabell 2).
386 NTE NAF	Farm nr. 2, vannprøve nr. 2	110000 µg/l	180000 µg/l	Langt over grenseverdi for dårlig/svært dårlig (D/SD ref. veilederen).
61	Farm nr. 1	3.9 µg/l	110 µg/l	Tot P og Tot N er begge under referansegrensen (ikke påvist påvirkning).

Som det fremgår av tabellen er de totale nitrogen- og fosforverdiene fra samtlige av prøvene tatt ut i bekker nedenfor farmene langt over akseptable nivåer. Sammenliknet med verdiene fra fylkesmennene i Oppland og Rogaland sine respektive rapporter er også verdiene høye. Dette på tross av at de (lavere) verdiene fra disse rapportene omtales som ekstreme. Ved farm 3 kan en også sammenlikne tall fra bekken ovenfor og nedenfor farmen for å se den store endringen. Resultatene fra de mikrobiologiske prøvene viser at utslippene uten tvil kommer fra farmene, og ikke menneskelig kloakk. For å sammenligne konsentrasjonen av P med f.eks konsentrasjonen i bekker i et område med mye avrenning og forurensning fra jordbruksområder kan en se på Bioforsk rapport nr. 3, 2006 som sier: "Årlig gjennomsnittskonsentrasjon av fosfor i bekkene [12 små bekker] varierer i følge undersøkelsen fra 45 µg/L til 930 µg/L." Denne rapporten beskriver altså et område som anses for å være svært påvirket, men verdiene det refereres til er allikevel

³ Direktoratgruppen for gjennomføringen av vanndirektivet, 2009, Veileder 01:2009, Klassifisering av miljøtilstand i vann.

bare i størrelsessiktet 0,5 % - 3,7 % av våre funn. Konsentrasjonen av både nitrogen, og fosfor er altså svært høy. Farmene må anses som betydelige forurensningskilder, og med konsentrasjoner langt utover de som vanligvis får oppmerksomhet (slik som jordbruksavrenning). Verdier fra analyse av de uttatte jordprøver er også over normalnivå.

Manglende fokus

Det har aldri vært vesentlig fokus på forurensning fra pelsgårder fra myndighetenes side. Det ble allerede i 1988 påpekt av fylkesmannen i Rogaland, fylket med den største pelsproduksjonen i Norge, at det var behov for innstramning av regler når det kommer til gjødselhåndtering hos pelsdyr. «Det må imidlertid pekes på at pelsdyrnæringa til nå har stått i en særstilling i landbruket når det gjelder gjødseldisponering ettersom dette er det eneste husdyrslaget hvor det ikke rutinemessig er blitt krevd tette gjødsellagere.» (Rogaland s. 29) «For andre driftsbygninger stilles det generelt krav om at gjødsellagrene skal være fri for lekasjer. Det samme bør gjelde for pelsdyrfarmer.» (Rogaland, s. 14) På tross av dette er det, 27 år senere, fortsatt tillatt å lagre pelsdyrgjødsel åpent.

Vårt inntrykk er at gjødselhåndtering sjelden blir vektlagt ved Mattilsynets eller kommunenes tilsyn med farmer. Det er viktig å understreke at manglende observasjon og/eller påpeking av problemet fra tilsynsmyndighetenes side ved besøk på farmer, ikke er ensbetydende med at gårdene ikke har hatt utslipp. Dette kan heller i betydelig grad ha sammenheng med at det er vanskelig å oppdage utslipp uten prøvetaking. Fylkesmannen i Oppland beskriver det slik i rapport etter et tilsynsprosjekt fra 1991: «[D]e ekstreme verdier som kom fram for nitrogen og organisk materiale tyder på at avrenning skjer i mye større grad enn det en skulle vente ut fra synlig avrenning på overflata.», og understreker at «vanlig sanseapparat ikke er tilstrekkelig når en vurderer forurensningen».

Drikkevannsspill

Det er grunnlag for å tro at vannspillet fra dyrenes drikkevann kan ha økt de siste årene, og med det ha ført til større avrenning. Grunnlaget for denne mistanken er forankret i overgangen fra manuelt vanningsanlegg hos mange farmer til (nå lovpålagt) automatisk vanningsanlegg. Erfaringene fra Fylkesmannen i Opplands miljøverngruppe er at «manuell vatning gir minst vasspill til gjødsla.». På 18 av 19 farmer med automatisk drikkevannssystem som Fylkesmannen i Rogaland besøkte ble det registrert lekkasjer. Hus-vis ble det registrert lekkasje ved nipler på 97 av 115 hus. Fylkesmannen i Rogaland konkluderte med at dette «gir en tilstrekkelig god beskrivelse av forholdene til å si at lekkasjer fra automatiske drikkevannsanlegg forekommer svært vanlig og at det er et problem mhp. forurensing.». De konkluderer også med at forholdene var best på små farmer der bonden hadde bedre tid til ettersyn. Dagens utvikling har imidlertid gått i motsatt retning, noe som trolig kan ha ført til ytterligere forverrede forhold med tanke på drikkevannsspill.

Fylkesmennenes kommentarer

Som analyserapportene fra Eurofins viser, er verdiene som kommer frem etter våre befaringer like høye som, og til dels høyere enn, verdiene fra fylkesmennene i Oppland og Rogaland sine analyser fra henholdsvis 1991 og 1988. Derfor kan det være interessant å se hvordan de selv kommenterer sine resultater:

- «Selv om det ikke er gjort mengdeberegninger av stofftransporten, går det klart fram at avrenning fra farmene medfører betydelige forurensninger.» (rogaland s. 29)
- «Nitrogenverdiene i drenevatn/sigevatn/bekker var til dels svært høge.» (Oppland, s. 1)

- Betraktelig lavere tall en våre beskrives som «meget sterkt forurensa» (oppland, s. 28)
- «[I]nnholdet av nitrogen er ekstremt høgt, hele 18,2 mg/l»
- «Analyseresultatene viste sterk forurensning med konsentrasjoner av næringssalter som var opp til 5-6 ganger høyere en vanlig husholdningskloakk.» (Rogaland, s. 41)
- «Prøvetalla er ekstreme.» (oppland s. 29)

Næringens fokus på gjødselhåndtering

I sammendraget fra Oppland skriver fylkesmannen at «Undersøkelsen viste at en rekke tiltak kan og bør [vår utheving] gjøres, spesielt er bedre gjødselhåndtering viktig.» (oppland, s. 1). Våre erfaringer er at endringene i gjødselhåndtering siden fylkesmennenes tilsynsprosjekt på starten av 80-tallet er minimale eller ikke-eksisterende. Dette er også noe som reflekteres i lovverket. Bruk av sandputer er fortsatt lite vanlig og gjødselen spres fortsatt sjeldent. Tett oppsamling av gjødsel, noe fylkesmennene påpekte at burde vært påbudt for pelsbransjen, er fortsatt uvanlig, og avrenningen er, slik våre prøver viser, fortsatt stor. På enkelte punkter kan det i tillegg se ut til at utviklingen har gått i feil retning. Blant annet har hyppigheten av gjødsel fjerning gått ned. Fylkesmannen i Rogaland skriver «Fra 8 av disse farmene [farmene som bruker gjødsla på fulldyrka jordbruksareal] blir gjødsla bare [vår utheving] fjernet i forbindelse med samtidig spredning og nedpøying, vanligvis to ganger pr. år.» (Rogaland, s. 30). Fylkesmannen anså altså halvårlig gjødsel fjerning som for sjeldent, mens det i dag kun er påbud om årlig fjerning. Påbudet om 5-årig spredkontrakt fra de tekniske retningslinjene for Forskrift om husdyrgjødsel er også fjernet, og flere farmer er anlagt på områder med morene/grus, noe som fører til økt avrenning til grunnvannet.

Minkbønder med hall har nå startet med bruk av gjødselkummer. Dette er dessverre kun et unntak, og tilnærmet det eneste vi finner i næringen.

Konklusjon

Vår gjennomgang av gjødselhåndtering ved norske farmer og prøvetaking på tre tilfeldig utvalgte farmer tyder på at det er stor sannsynlighet for at manglende rutiner, eller mislighold av eksisterende rutiner, for gjødselhåndtering fortsatt er et problem ved mange pelsdyrfarmer. Derfor er også sjansen stor for at resultatene fra analysene av våre prøver er representative for næringen. Ikke bare ser konsentrasjonen av nitrogen og fosfor ut til å være på samme nivå som de kritiske tallene som kom frem på 80-tallet. De ser faktisk ut til å være høyere. Dette legger grunnlag for en sterk bekymring hos oss for tilstanden i miljøet rundt dagens pelsdyrfarmer, og faren for betraktelig forurensning fra dem. Nettverk for dyrs frihet ber nå av den grunn relevante myndigheter om å foreta inspeksjoner og prøvetaking i miljøet rundt pelsdyrfarmer i sine respektive fylker for å sjekke opp gyldigheten av våre mistanker. At det forekommer utslipp som av fylkesmennene selv ville blitt beskrevet som «ekstreme» er svært urovekkende, og noe vi håper tilsynsmyndighetene vil ta på alvor. Vi forventer også at eventuelle funn vil få konsekvenser.

Vennlig hilsen

sign.

Tor Malnes Grobstok, tor@dyrsfrihet.no

Nettverk for dyrs frihet

- Vedlegg: 4 vedlegg (fire analyserapporter)

Tor Grobstok
 Guvernørens vei 9c
 0284 Oslo
Attn: Tor Grobstok
AR-14-MM-016109-01

EUNOMO-00103782

 Prøvemottak: 01.10.2014
 Temperatur:
 Analyseperiode: 01.10.2014-07.10.2014
 Referanse: Overflatevann

ANALYSERAPPORT

Merknader prøveserie:

Kimtall er analysert >12 timer, men <24 timer etter uttak

Prøvenr.:	439-2014-10010093	Prøvetakingsdato:	30.09.2014	
Prøvetype:	Overflatevann	Prøvetaker:	Oppdragsgiver	
Prøvemerkning:	458 INNE NF	Analysestartdato:	01.10.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
Total Fosfor	25000	µg/l	20% NS EN ISO 15681-2	3
Total Nitrogen	31000	µg/l	10% NS 4743	10

Prøvenr.:	439-2014-10010094	Prøvetakingsdato:	30.09.2014	
Prøvetype:	Overflatevann	Prøvetaker:	Oppdragsgiver	
Prøvemerkning:	458 UTE NF	Analysestartdato:	01.10.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
Total Fosfor	8.2	µg/l	40% NS EN ISO 15681-2	3
Total Nitrogen	320	µg/l	10% NS 4743	10

Prøvenr.:	439-2014-10010095	Prøvetakingsdato:	30.09.2014	
Prøvetype:	Overflatevann	Prøvetaker:	Oppdragsgiver	
Prøvemerkning:	458 UTE MB	Analysestartdato:	01.10.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
Kimtall 22°C	370	cfu/ml	ISO 6222	
Koliforme	60	MPN/100 ml	IDEXX-Colilert	
E. coli	15	MPN/100 ml	IDEXX-Colilert	

Prøvenr.:	439-2014-10010096	Prøvetakingsdato:	30.09.2014	
Prøvetype:	Overflatevann	Prøvetaker:	Oppdragsgiver	
Prøvemerkning:	458 INNE MB	Analysestartdato:	01.10.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
Kimtall 22°C	270000	cfu/ml	ISO 6222	
Koliforme	5 500	MPN/100 ml	IDEXX-Colilert	
E. coli	500	MPN/100 ml	IDEXX-Colilert	

Tegnforklaring:

* (Ikke omfattet av akkrediteringen)

< :Mindre enn, > :Større enn, nd :Ikke påvist, MPN :Most Probable Number, cfu :Colony Forming Units, MU :Uncertainty of Measurement, LOQ :Kvantifiseringsgrense

Opplysninger om målesikkerhet fås ved henvendelse til laboratoriet.

Rapporten må ikke gjengis, unntatt i sin helhet, uten laboratoriets skriftlige godkjenning. Resultatene gjelder kun for de(n) undersøkte prøven(e).

Moss 07.10.2014

Stig Tjomsland

ASM/Bachelor Kjemi

Tegnforklaring:

* (Ikke omfattet av akkrediteringen)

< :Ljindre enn, > :Større enn, nd :Ikke påvist, MPN :Most Probable Number, cfu :Colony Forming Units, MU :Uncertainty of Measurement, LOQ :Kvantifiseringsgrense

Opplysninger om måleusikkerhet fås ved henvendelse til laboratoriet.

Rapporten må ikke gjengis, unntatt i sin helhet, uten laboratoriets skriftlige godkjenning. Resultatene gjelder kun for de(n) undersøkte prøven(e).

Tor Grobstok
Guvernørens vei 9c
0284 Oslo
Attn: Tor Grobstok
AR-14-MM-016339-01

EUNOMO-00103937

 Prøvemottak: 03.10.2014
Temperatur:
Analyseperiode: 03.10.2014-10.10.2014
Referanse: Vannprøver

ANALYSERAPPORT

Merknader prøveserie:

Prøvemerkningen var delvis borte.

Prøvenr.:	439-2014-10030060	Prøvetakingsdato:	
Prøvetype:	Ellevann	Prøvetaker:	Oppdragsgiver
Prøvemerkning:	J6 F	Analysestartdato:	03.10.2014
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode: LOQ:
Total Fosfor	180000	µg/l	20% NS EN ISO 15681-2 3
Total Nitrogen	390000	µg/l	10% NS 4743 10

Prøvenr.:	439-2014-10030061	Prøvetakingsdato:	
Prøvetype:	Ellevann	Prøvetaker:	Oppdragsgiver
Prøvemerkning:	386 NTE NAF	Analysestartdato:	03.10.2014
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode: LOQ:
Total Fosfor	110000	µg/l	20% NS EN ISO 15681-2 3
Total Nitrogen	180000	µg/l	10% NS 4743 10

Prøvenr.:	439-2014-10030062	Prøvetakingsdato:	
Prøvetype:	Ellevann	Prøvetaker:	Oppdragsgiver
Prøvemerkning:	61	Analysestartdato:	03.10.2014
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode: LOQ:
Total Fosfor	3.9	µg/l	40% NS EN ISO 15681-2 3
Total Nitrogen	110	µg/l	10% NS 4743 10

Moss 10.10.2014

Inger Marie Johansen

ASM, Kjemi ingeniør

Tegnforklaring:

 * (Ikke omfattet av akkrediteringen)
< :Ljindre enn, > :Større enn, nd :Ikke påvist, MPN :Most Probable Number, cfu :Colony Forming Units, MU :Uncertainty of Measurement, LOQ :Kvantifiseringsgrense

Opplysninger om måleusikkerhet fås ved henvendelse til laboratoriet.

Rapporten må ikke gjengis, unntatt i sin helhet, uten laboratoriets skriftlige godkjenning. Resultatene gjelder kun for de(n) undersøkte prøven(e).

Tor Grobstok
Guvernørens vei 9c
0284 Oslo
Attn: Tor Grobstok

AR-14-MQ-000504-01

EUNOTR3-00001058

Prøvemottak: 30.09.2014
Temperatur:
Analyseperiode: 30.09.2014-03.10.2014
Referanse:

ANALYSERAPPORT

Prøvenr.:	478-2014-0930-015	Prøvetakingsdato:	29.09.2014	
Prøvetype:	Drikkevann Sigevann	Prøvetaker:	Oppdragsgiver	
Prøvemerkning:	MB 61	Analysestartdato:	30.09.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
Kimtall 22°C	650	cfu/ml	ISO 6222	
Koliforme	100	cfu/100 ml	NS 4788:1	
E. coli	< 1	cfu/100 ml	NS 4792:1	
Termotolerante koliforme	< 1	cfu/100 ml	NS 4792:1	

Prøvenr.:	478-2014-0930-016	Prøvetakingsdato:	29.09.2014	
Prøvetype:	Drikkevann Sigevann	Prøvetaker:	Oppdragsgiver	
Prøvemerkning:	MB 386 Ute	Analysestartdato:	30.09.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
Kimtall 22°C	>300000	cfu/ml	ISO 6222	
Koliforme	>15000	cfu/100 ml	NS 4788:1	
E. coli	>15000	cfu/100 ml	NS 4792:1	
Termotolerante koliforme	>15000	cfu/100 ml	NS 4792:1	

Prøvenr.:	478-2014-0930-017	Prøvetakingsdato:	29.09.2014	
Prøvetype:	Drikkevann Sigevann	Prøvetaker:	Oppdragsgiver	
Prøvemerkning:	MB 386 Inne	Analysestartdato:	30.09.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
Kimtall 22°C	>300000	cfu/ml	ISO 6222	
Koliforme	>15000	cfu/100 ml	NS 4788:1	
E. coli	>15000	cfu/100 ml	NS 4792:1	
Termotolerante koliforme	>15000	cfu/100 ml	NS 4792:1	

Tegnforklaring:

* (Ikke omfattet av akkrediteringen)
< :Ljindre enn, > :Større enn, nd :Ikke påvist, MPN :Most Probable Number, cfu :Colony Forming Units, MU :Uncertainty of Measurement, LOQ :Kvantifiseringsgrense

Opplysninger om måleusikkerhet fås ved henvendelse til laboratoriet.

Rapporten må ikke gjengis, unntatt i sin helhet, uten laboratoriets skriftlige godkjenning. Resultatene gjelder kun for de(n) undersøkte prøven(e).

Heimdal 03.10.2014

Kari Johanne Einvik

Mikrobiolog, ASM

Tegnforklaring:

* (Ikke omfattet av akkrediteringen)

< :Ljindre enn, > :Større enn, nd :Ikke påvist, MPN :Most Probable Number, cfu :Colony Forming Units, MU :Uncertainty of Measurement, LOQ :Kvantifiseringsgrense

Opplysninger om måleusikkerhet fås ved henvendelse til laboratoriet.

Rapporten må ikke gjengis, unntatt i sin helhet, uten laboratoriets skriftlige godkjenning. Resultatene gjelder kun for de(n) undersøkte prøven(e).

Tor Grobstok
 Guvernørens vei 9c
 0284 Oslo
Attn: Tor Grobstok

AR-14-MM-016718-01

EUNOMO-00103821

Prøvemottak: 01.10.2014

Temperatur:

Analyseperiode: 01.10.2014-15.10.2014

Referanse: Jordprøver

ANALYSERAPPORT

Prøvenr.:	439-2014-10010218	Prøvetakingsdato:	01.10.2014	
Prøvetype:	Jord	Prøvetaker:	Tor Grobstok	
Prøvemerkning:	386 Inne	Analysestartdato:	01.10.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
b) Fosfor (P)	710	mg/kg TS	20% NS EN ISO 11885	30
b) Tørrstoff	67.0	%	5% EN 12880	0.2
a)* Total nitrogen (mod. Kjeldahl)	0.34	g/100 g tørrstoff	EN 13654-1	0.01

Prøvenr.:	439-2014-10010219	Prøvetakingsdato:	01.10.2014	
Prøvetype:	Jord	Prøvetaker:	Tor Grobstok	
Prøvemerkning:	458 Ute	Analysestartdato:	01.10.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
b) Fosfor (P)	340	mg/kg TS	20% NS EN ISO 11885	30
b) Tørrstoff	75.2	%	5% EN 12880	0.2
a)* Total nitrogen (mod. Kjeldahl)	0.08	g/100 g tørrstoff	EN 13654-1	0.01

Prøvenr.:	439-2014-10010220	Prøvetakingsdato:	01.10.2014	
Prøvetype:	Jord	Prøvetaker:	Tor Grobstok	
Prøvemerkning:	61	Analysestartdato:	01.10.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
b) Fosfor (P)	550	mg/kg TS	20% NS EN ISO 11885	30
b) Tørrstoff	90.0	%	5% EN 12880	0.2
a)* Total nitrogen (mod. Kjeldahl)	0.09	g/100 g tørrstoff	EN 13654-1	0.01

Tegnforklaring:

* (Ikke omfattet av akkrediteringen)

< :Ljindre enn, > :Større enn, nd :Ikke påvist, MPN :Most Probable Number, cfu :Colony Forming Units, MU :Uncertainty of Measurement, LOQ :Kvantifiseringsgrense

Opplysninger om målesikkerhet fås ved henvendelse til laboratoriet.

Rapporten må ikke gjengis, unntatt i sin helhet, uten laboratoriets skriftlige godkjenning. Resultatene gjelder kun for de(n) undersøkte prøven(e).

Prøvenr.:	439-2014-10010221	Prøvetakingsdato:	01.10.2014	
Prøvetype:	Jord	Prøvetaker:	Tor Grobstok	
Prøvemerkning:	386 Ute	Analysestartdato:	01.10.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
b) Fosfor (P)	440	mg/kg TS	20% NS EN ISO 11885	30
b) Tørrstoff	74.6	%	5% EN 12880	0.2
a)* Total nitrogen (mod. Kjeldahl)	0.24	g/100 g tørrstoff	EN 13654-1	0.01

Prøvenr.:	439-2014-10010222	Prøvetakingsdato:	01.10.2014	
Prøvetype:	Jord	Prøvetaker:	Tor Grobstok	
Prøvemerkning:	386 G	Analysestartdato:	01.10.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
b) Fosfor (P)	22000	mg/kg TS	20% NS EN ISO 11885	30
b) Tørrstoff	71.6	%	5% EN 12880	0.2
a)* Total nitrogen (mod. Kjeldahl)	0.11	g/100 g tørrstoff	EN 13654-1	0.01

Prøvenr.:	439-2014-10010223	Prøvetakingsdato:	01.10.2014	
Prøvetype:	Jord	Prøvetaker:	Tor Grobstok	
Prøvemerkning:	458 Inne	Analysestartdato:	01.10.2014	
Analyse	Resultat:	Enhet:	MU Metode:	LOQ:
b) Fosfor (P)	6200	mg/kg TS	20% NS EN ISO 11885	30
b) Tørrstoff	68.0	%	5% EN 12880	0.2
a)* Total nitrogen (mod. Kjeldahl)	0.09	g/100 g tørrstoff	EN 13654-1	0.01

Utførende laboratorium/ Underleverandør:

a)* Eurofins Environment A/S (Vejen), Ladelundvej 85, DK-6600, Vejen

b) ISO/IEC 17025 SWEDAC 1125, Eurofins Environment Sweden AB (Lidköping), Box 887, Sjötagsg. 3, SE-53119, Lidköping

Moss 15.10.2014

Mona Iren Hjemaas Granerud

ASM/Master of Science

Tegnforklaring:

* (Ikke omfattet av akkrediteringen)

< :Lindre enn, > :Større enn, nd :Ikke påvist, MPN :Most Probable Number, cfu :Colony Forming Units, MU :Uncertainty of Measurement, LOQ :Kvantifiseringsgrense

Opplysninger om måleusikkerhet fås ved henvendelse til laboratoriet.

Rapporten må ikke gjengis, unntatt i sin helhet, uten laboratoriets skriftlige godkjenning. Resultatene gjelder kun for de(n) undersøkte prøven(e).